

KISA SÜRELİ HAPİS CEZALARI, SEÇENEKLİ YAPTIRIMLAR VE İNFAZ REJİMLERİ

Haluk ÇOLAK *
Uğurtan ALTUN**

I. Giriş

Hukuk düzenlerinde yaptırımın en üst düzeyde kurumsallaştırıldığı hukuk düzeni, ceza hukuku düzenidir. Bu hukuk düzenini karakterize eden unsur ceza yaptırımıdır. Maddi ve kurumsallaştırılmış ceza yaptırımı hukuk düzeninin kurucu ve zorunlu unsurudur. Ceza yaptırımı, ceza normlarının ihlaline devletin gösterdiği bir tepkidir. Ceza yaptırımı, ihlalden önce bir zarar veya kötülük tehdidi olarak korkutma, ihlalden sonra, normu ihlal edenin şahsına verilen bir zarar veya kötülük olarak bastırmadır. Maddi ve kurumsallaştırılmış ceza yaptırımı, suç tehlikesine karşı toplumsal bir savunmadır. Ancak bu savunma, münferit cürmî fiillere bir tepki olarak gerçekleşen, her defasında suçlunun bizzat şahsına karşı icra edilen ihlal fiili ile doğrudan doğruya nedensel ve isnadî bir bağlantı içinde bulunan, dolayısıyla ihlale bir cevap teşkil eden toplumsal bir savunmadır.

Bu bağlamda, yaptırımın amacı suçun önlenmesi, toplumun korunması ve suçlunun uslandırılmasıdır; sadece mağdurun tatmin edilmesi değildir. Bu amaçlardan asıl olanı cezanın özel önlemesidir, ancak genel önleme düşüncesi de ihmal edilmemiştir.

Suçun davet ettiği kamusal tepkiye ceza denilir; böylece toplumbilim yönünden resmi sosyal kontrol araçlarından birisini oluşturur. Ceza her dönemde var olmuştur. Yeni zamanların ceza hukukuna getirdiği yeni bir diğer yaptırım şekli ise, Anayasa'da kullanılan terim ile güven-

* Dr., Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Md. Yrd

** Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Md. Hakimi

lik tedbirleridir. Ceza, topluma özellikle zarar veren fiiller karşılığında devletin kanunla koyduğu ve izlediği diğer maksatlar yanında özellikle suçu işleyeni bazı yoksunluklara tabi kılmak, böylece toplumun, işlenen fiili onamama duygusunu belirtmek üzere bir yargı kararıyla ve sorumluluk derecesiyle orantılı olarak uygulanan yani caydırıcı bir yeniden sosyalleştirme aracı, bir yaptırımdır.

Gerçekten cezanın, bugün elem vermek maksadını değil fakat kişiyi yoksunluklara tabi kılarak, eğiterek yeniden sosyalleştirme amacı güttüğü artık kabul edilmektedir.

Bununla birlikte güvenlik tedbirleriyle cezalar arasındaki önemli fark, tedbirlerde esas amacın sadece suç işleyen kimseyi yeniden sosyalleştirmek, iyileştirmek olmasıdır; bu arada ikincil olarak toplumu korumak amacı da söz konusudur.

Çağdaş ceza hukukunda iyi bir cezada bulunması gereken nitelikler şöyle özetlenebilir:

1. Cezalar ahlaki, genel adetlere uygun ve insan onuru ile bağdaşabilir nitelikte olmalıdır.
2. Yalnız suçlu üzerinde etki gösterebilecek nitelikte bulunmalıdır.
3. Kısımlara bölünebilir nitelikte olmalıdır.
4. Neticeleri itibarıyla tamir ve kötülüğü giderebilecek nitelikte bulunmalıdır yani adli hata halinde tamiri mümkün olmalıdır.¹

Cezaların türleri itibarıyla çeşitli olmaları korkutucu, iyileştirici ve tasfiye edici vasıfları taşıması gerekir.

YTCK'da cezalar ve güvenlik tedbirlerinden oluşan çift şeritli yaptırım düzeni kabul edilmiştir. YTCK ile yaptırım teorisi, "cezalar" ve "güvenlik tedbirleri" ayırımına dayandırılmıştır.

YTCK'nın 45. maddesine göre, cezalar "hapis" veya "adli para cezası" olarak düzenlenmiştir.

Kabahatlerin YTCK'dan çıkartılmasının doğal bir neticesi olarak kabahatlere özgü cezalara YTCK'da yer verilmemiştir.

¹ Dönmezer, Sulhi, Genel Ceza Hukuku Dersleri, Bahçeşehir Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2004, s. 283.

II. Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler

A. Mülga 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kalkan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, kanun koyucunun cezalara verdiği öneme göre cezalar, asıl cezalar (asli) ve ek cezalar (fer'î ve mütemmim) şeklinde ikiye ayrılmıştı.

Asıl cezalar, kanun koyucu tarafından suça özgü ve doğrudan doğruya suçun asıl karşılığı olarak hükme bağlanmış cezalardır.²

Ek cezalar, asıl ceza ile birlikte verilmesi kanun gereğince zorunlu olan veya hakimın takdirine göre verilmesi mümkün, suçla mücadelede ve cezanın amaçlarının gerçekleşmesi için uygulanan cezalardır.

Ek cezanın en önemli özelliği, asli cezadan bağımsız olarak, tek başına verilmesinin mümkün olmamasıdır.³

Bir diğer tasnif ise, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 11. maddesinde düzenlenen cürüm ve kabahat cezaları şeklinde yapılan ayırımdır.⁴

Cürümlere mahsus cezalar; ağır hapis, hapis, ağır para cezası ve kamu hizmetlerinden yasaklılık cezalarıdır. Maddenin eski düzenlemesinde yer alan ölüm cezası, 14.7.2004 tarihli ve 5218 sayılı kanunla; sürgün cezası ise, 13.7.1965 tarihli ve Mülga 647 sayılı kanunun geçici 2. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Kabahatler ise; hafif hapis, hafif para ve belli bir meslek ve sanatın tatili cezalarıdır. Ayrıca yürürlükten kalkan Mülga 647 sayılı kanunda da infaz yönünden cezalar uzun veya kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar ve para cezası olarak ikiye ayrılmakta idi. Kısa süreli hapis cezalarına seçenek cezalarda aynı kanunda düzenlenmişti.

² Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. II-III, 2. Baskı, İstanbul 1992, s. 528; Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara 2002 (Ceza), s. 482; Özbek, Veli Özer, *Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, İzmir Şerhi, Genel Hükümler*, C. 1, 2. Baskı, Ankara 2005, s. 478; Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, 8. Baskı, Ankara 2005, s. 261.

³ Önder, s. 528; Demirbaş (Ceza), s. 483; Özbek, s. 478.

⁴ Öztürk/Erdem, s. 261.

B. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Cezalar" kenar başlıklı 45. maddesine göre, suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi belgelerinde, hapis cezasının insan hakları ile bağdaşan bir ceza olduğu görülmektedir. Hapis cezası, insan onuruna aykırı olmadığından son çare olarak uygulanabilir. Ancak çok aşırı derecede hapis cezası AİHS.'ne aykırıdır.⁵

Kabahatlerin ceza kanunundan çıkarılmasının kabul edilmesi, hükümet tasarısında benimsenen yaptırım sistem ve türlerinin değişmesi sonucunu doğurmuştur. Suç karşılığı olarak uygulanabilecek yaptırımlar, ceza ve güvenlik tedbirleri olarak belirlenmiştir. Ceza olarak ise sadece hapis ve adli para cezası uygulanacaktır. Böylece cezalar bakımından sade, basit ve uygulanması kolay bir sistem oluşturulmuştur. Bir suç karşılığında kanunda ceza olarak sadece hapis cezası öngörülebileceği gibi, hapis cezası adli para cezası ile seçenek olarak veya bu cezaların her ikisi birlikte de öngörülebilir. Ayrıca, bu düzenlemeyle, "aslî ceza" ve "fer'î ceza" ayırımı da kaldırılmıştır.⁶ YTCK m. 53'te olduğu gibi, daha önce fer'î ceza olarak nitelendirilen bazı cezalar YTCK'da güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiştir.

1. Hapis Cezaları

Hapis cezası, failin işlediği suç karşılığı olarak kanunda öngörülen süre için hürriyetinden yoksun bırakılmasıdır. Hapis cezası, hükümlünün belirli hak ve yükümlülöklere tabi olmak suretiyle cezaevlerinde infaz edilir.⁷

5237 sayılı YTCK'nın 46. maddesine göre hapis cezaları, *ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası* olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Hükümet tasarısındaki hapis cezasıyla ilgili ayırım, maddenin kabul edilen şeklinde de korunmuştur. Ancak, dil ve ifade bütünlüğünü sağlayabilmek için, madde metni yeniden formüle

⁵ Çolak, Haluk, *Güncel Ceza Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu*, Ankara 2005, s. 126.

⁶ YTCK m. 50'nin gerekçesinden.

⁷ Demirbaş, Timur, *İnfaz Hukuku*, özellikle "Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi" (İnfaz), Ankara 2003, s. 64.

edilmiştir. Kabahatlerin tasarıdan çıkarılması nedeniyle “*hafif hapis cezası*”na madde metninde yer verilmemiştir.⁸

a. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder, kanun ve tüzükte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektilir (m. 47). Bilindiği gibi, hukuk sistemimizde ölüm cezası kaldırılmış ve bunun yerine, sıkı güvenlik rejimine göre çektilirilecek ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası kabul edilmiştir. Bu konuda, YTCK kaldırılan ölüm cezası yerine vahim suçlar bakımından 1994 tarihli Fransız Yeni Ceza Kanunu’ndan esinlenerek ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını hükme bağlamıştır.⁹ Fransız YCK’na göre bazı ağır suçların cezalarının infazında faillerin bir güvenlik rejimine tabi tutulmaları öngörülmüş, bu rejimin cezaların infazı kanunu veya tüzüğünde gösterilmesini hükme bağlamıştır.¹⁰ Yani bu yaptırımın infazı müebbet hapis cezasının infazından farklı olacaktır. Bu hapis cezasının müebbet hapis cezasından farkı infaz rejiminde kendisini gösterir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, sıkı güvenlik rejimine göre çektilir.

1. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezasının Özellikleri

- a) Hayat boyu (ölünceye kadar) devam eder,
- b) Dava zamanaşımı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerek-

⁸ Madde gerekçesinden.

⁹ Çolak, s. 127-128.

¹⁰ Madde gerekçesinde de aynı hüküm “Sıkı güvenlik rejiminin içeriğinin neler olacağı cezaların infazına ilişkin kanun ve tüzükte gösterilecektir” ifadesiyle vurgulanmıştır. Ayrıca, bir cezanın ne suretle infaz edileceğinin ilgili kanun ve tüzükte düzenlenmesi gerektiği düşüncesiyle, hükümet tasarının bu hükme karşılık gelen 60. maddesindeki, bu cezanın infazına ilişkin hükümler metninden çıkarılmıştır. hükümet tasarının 60. maddesi ise aşağıdaki şekilde idi:

“Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eder ve sıkı güvenlik rejimine göre çektilir.

Sıkı güvenlik rejimini, Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun ve tüzük gösterir.

En az on yıl süre ile çekildikten sonra cezanın infazında sıkı güvenlik rejiminin kaldırılmasına, 67. maddenin gösterdiği koşul ve usullere göre infaz hakimî tarafından karar verilebilir.

Koşullu salıverilmeye ilişkin hükümler saklıdır”. Bkz., Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), TBMM Dönem 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, s. 172, 304.

tiren suçlarda otuz yıldır (YTCK m. 66/1-a). YTCK m. 66/7'ye göre, yurt dışında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçun işlenmesi halinde zamanaşımı yoktur.

c) Ceza zamanaşımı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda kırk yıldır (YTCK m. 68/1-a).

2. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezasını Gerektiren Suçlar

YTCK'nın m. 76: Soykırım, m. 77: İnsanlığa karşı diğer suçlar; m. 82: Nitelikli kasten öldürme; m. 95/4: İşkence ile ölüme sebebiyet; m. 102/6: Cinsel saldırı ile ölüme sebebiyet, m.103/6: Çocukların cinsel istismarı ölümle sonuçlanırsa, 302/1 bölücülük, 303/2 savaşta düşman askerine komutanlık; m. 307/2-b: Askeri tesisleri tahrip devletin savaş hazırlıklarını veya savaş kudret ve yeteneğini veya askeri hareketlerini tehlikeye koymuş olması halinde; 307/5: Savaşta düşman askeri ile anlaşma sonucunda, düşman askeri hareketleri fiilen kolaylaşmış veya Türk Devleti'nin askeri hareketleri zarar görmüş ise; m. 309 Anayasa'yı ihlal; m. 310: Cumhurbaşkanı'na suikast, m. 311: TBMM'nin görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs, m. 312: Hükümeti ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs, m.313/2: Hükümete karşı silahlı isyanı idare, m. 328/2-b: Siyasal veya askeri casusluk savaş sırasında işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeye sokmuşsa, m. 330/2: Gizli kalması gereken bilgileri açıklama savaş zamanında işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise, m. 335/2: Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin yararına işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise, m. 337/2: Yasaklanan bilgileri siyasal veya askeri casusluk maksadıyla açıklama savaş zamanında işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise, m. 340: Yabancı devlet başkanına karşı suikast.

3. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezasının İnfazı

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz şekli, 5275 sayılı Ceza

ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 25. maddesinde gösterilmiştir.

Söz konusu maddeye göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazı rejimine ait esaslar şunlardır:

- a) Hükümlü, tek kişilik odada barındırılır.
- b) Hükümlüye, günde bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır.
- c) Risk ve güvenlik gerekleri ile iyileştirme ve eğitim çalışmalarında gösterdiği gayret ve iyi hale göre; hükümlünün, açık havaya çıkma ve spor yapma süresi uzatılabileceği gibi kendisi ile aynı üniteye kalan hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir.
- d) Hükümlü, yaşadığı yerin olanak verdiği ve idare kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir.
- e) Hükümlü, kurum idare kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve on beş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir.
- f) Hükümlüyü; eşi, altsoy ve üstsoy, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde on beş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler.
- g) Hükümlü hiçbir suretle ceza infaz kurumu dışında çalıştırılmaz ve kendisine izin verilmez.
- h) Hükümlü, kurum iç yönetmeliğinde belirtilenlerin dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz.
- ı) Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbi tetkik ve zorunluluklar hariç ceza infaz kurumlarında, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenlikli mahkûm koşullarında uygulanır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, CGTİHK'nın 9. maddesine göre yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında infaz edilir. Ayrıca, koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun infaz kurumunda çekmesi gereken süre otuz yıldır (CGTİHK m. 107/2). Bunun dışında, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkûmiyet ha-

linde; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum edilmiş olanlar, otuz altı yılını çektikleri takdirde koşullu salıvermeden faydalanabilirler (CGTİHK m. 107/4). Tekerrür halinde işlenen suçtan dolayı koşullu salıvermeden faydalanabilmek için, mahkum olunan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının otuz dokuz yılının çekilmesi gerekir (CGTİK m. 108/1-a).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitap, dördüncü kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı dördüncü bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı beşinci bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı altıncı bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkumiyet halinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz (CGTİHK m. 107/16).

CGTİHK m. 93/1'e göre, yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunanlar dışındaki hükümlülere mazeret izni, özel izin veya iş arama izni verilebileceğinden, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum edilen kişiye, yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunduğu süre içinde söz konusu izinler verilmez.

Bunun dışında, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük"ün 47. maddesinde de, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazı ile ilgili aynı hükümlere yer verilmiştir.¹¹

¹¹ Söz konusu tüzüğün "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazı" kenar başlıklı 47. maddesinde;

"(1) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder. Bu ceza, aşağıda belirtilen esaslara göre infaz edilir:

- a) Hükümlü, tek kişilik odada barındırılır,
- b) Hükümlüye, günde bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır,
- c) Risk ve güvenlik gerekleri ile iyileştirme ve eğitim çalışmalarında gösterdiği gayret ve iyi hale göre; hükümlünün, açık havaya çıkma ve spor yapma süresi uzatılabileceği gibi kendisi ile aynı üniteye kalan hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir,
- d) Hükümlü yaşadığı yerin olanak verdiği ve idare ve gözlem kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir,
- e) Hükümlü, kurum idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hallerde ve on beş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir,
- f) Hükümlüyü eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde on beş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere

b. Müebbet Hapis Cezası

Müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder (YTCK m. 48).¹²

Müebbet hapis cezası, ölüm cezasının yürürlükten kaldırılmasından beri, cezalandırmanın en ağır şeklidir.

Ülkelerden bir kısmı müebbet hapis cezaları bakımından, sadece af imkanını tanımıştır.

Alman kanununda on beş yıl cezasını çeken hükümlüye koşullu salıverme imkanı getirilmiştir.

Hollanda ve İsveç'te, müebbet hapis on yıldan on beş yıla kadar infaz edildikten sonra, süreli hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüşür. Bu halde cezanın 2/3'ünün infazından sonra hükümlü şartla salıverilir.

ABD'de müebbet hapis cezasında koşullu salıverilme hakim kararı hariç bırakıldığı durumlarda, sadece af dengeyi sağlar.¹³

1. Müebbet Hapis Cezasının Özellikleri ve İnfaz Rejimi

Müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca (ölünceye

ziyaret edebilirler,

g) Hükümlü hiçbir suretle kurum dışında çalıştırılmaz ve kendisine izin verilmez,

h) Hükümlü kurum iç yönetmeliğinde belirtilenlerin dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz,

ı) Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbi tetkik ve zorunluluklar hariç kurumlarda, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenli mahkum koşullarında uygulanır" hükmüne yer verilmiştir.

¹² Hükümet tasarısının 61. maddesinde, "Müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder. Koşullu salıverilmeye ilişkin hükümler saklıdır" hükmü yer almakta idi. TBMM Adalet Komisyonu'nda kabul edilen ve kanunlaşan metne ait gerekçede ise, "Maddeyle, müebbet hapis cezası ayrı bir ceza olarak getirilmekte ve tanımlanmaktadır. Hapis cezasının bir infaz rejimi olan koşullu salıvermenin ilgili kanun ve tüzükte düzenlenmesi gerektiği düşüncesiyle, tasarının bu hükme karşılık gelen 61. maddesinin ikinci fıkrasındaki koşullu salıvermeye ilişkin hüküm metinden çıkarılmıştır" hükmüne yer verilmiştir. Bkz., *Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593)*, TBMM Dönem 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, s. 172, 304.

¹³ Demirbaş (İnfaz), s. 66; Çolak, s. 128-129.

kadar) devam eder. Koşullu salıverilme için, ceza infaz kurumunda geçirilecek süre, yirmi dört yıldır (CGTİHK m. 107/2). Ancak, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkumiyet halinde, müebbet hapis cezasına mahkum edilmiş olanların, otuz yılını ceza infaz kurumunda çekmeleri halinde, koşullu salıverilmeden yararlanmaları mümkündür (CGTİHK m. 107/4). Tekerrür halinde işlenen suçtan dolayı mahkum olunan müebbet hapis cezasının otuz üç yılının, infaz kurumunda iyi halli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanılabilir (CGTİHK m. 108/1-b). Görüldüğü gibi, müebbet hapis cezası bakımından, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasında olduğu gibi özel bir infaz rejimi öngörülmemiştir. Koşullu salıverme süresi de daha az olarak düzenlenmiştir.

Dava zaman aşımı müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmibeş yıldır (m. 66/1-b). (Kanunun ikinci kitabının dördüncü kısmında yazılı ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi halinde dava zaman aşımı yoktur). Ceza zaman aşımı müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz yıldır (m. 68/1-b).

Bunun dışında, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün 48. maddesinde, müebbet hapis cezasının infazı ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Söz konusu hüküm gereğince; müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eder ve bu ceza süreli hapis cezasına uygulanan infaz rejimine göre infaz edilir.

2. Müebbet Hapis Cezasını Gerektiren Suçlar

YTCK’nın m. 81 Bir insanı kasten öldürme, m. 306/2 yabancı devlet aleyhine asker toplama sonucu savaş meydana gelirse, m. 317 askeri komutanlıkların gaspı, m. 323/3 savaşta yalan haber yayma düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse, m. 326/2 devletin güvenliğine ilişkin belgelerde sahtecilik savaş sırasında işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeye koymuş ise, m. 327/2 devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme savaş sırasında işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeye koymuşsa, m. 330/1.

Gizli kalması gereken bilgileri siyasal veya askeri casusluk maksadıyla açıklama, m. 333/2 devlet sırlarından yararlanma, devlet hizmetlerinde sadakatsizlik Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin yararına işlenir veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askeri hareketlerini tehlikeye sokacak olursa.

c. Süreli Hapis Cezası

1. Genel Olarak

Süreli hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamayacaktır. Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezası olarak nitelendirilir (m. 49/1-2). Bir yıldan fazla hapis cezaları ise uzun süreli kabul edilmelidir.

Madde metninde süreli hapis cezasının alt ve üst sınırları belirtilmiştir. Ancak, bir suç tanımına ilişkin kanuni düzenlemede bunun aksi kabul edilebilecektir. Buna göre, üst sınır kural olarak yirmi yıl olmakla birlikte, bir suç tanımına ilişkin kanuni düzenlemede bu sınırın üzerine çıkılabilmektedir. Diğer yandan, maddede hapis cezasının, kanunda ayrıca belli edilmeyen durumlarda alt sınırının bir ay olarak kabulü uygun görülmüştür. Hükümet tasarısının bu maddeye tekabül eden 62. maddesi hükmüne eklenen ikinci fıkrada, kısa süreli hapis cezası tanımı yapılmıştır. Ancak, kısa süreli hapis cezasının süresinin üst sınırı, iki yıldan bir yıla indirilmiştir.¹⁴ Alt sınır belirtilmiş ve üst sınır belirtilmemişse, üst sınır en fazla kararda yirmi yıl olabilir. Üst sınır belirtilmiş ve alt sınır belirtilmemişse bu durumda mahkeme bir ayın altında ceza veremez.¹⁵

Mülga 765 sayılı TCK'da hapis cezaları ağır hapis, hapis ve hafif hapis cezası olarak düzenlenmiştir. Ağır hapis cezası müebbet ve muvakkat olarak ikiye ayrılmış, muvakkat ağır hapis cezası bir yıldan yirmi dört yıla, hapis cezası yedi günden yirmi yıla ve hafif hapis cezası ise bir günden iki yıla kadar kabul edilmiştir. Mülga 647 sayılı kanunda ise bir yıldan fazla olan cezalar muvakkat uzun süreli, bir yıldan az cezalar

¹⁴ Madde gerekçesinden. Ayrıca, maddeye tekabül eden Hükümet tasarısının 62. maddesinde "Hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan yirmi yıla kadardır" hükmüne yer verilmiştir. Bkz., *Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu* (1/593), TBMM Dönem 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, s. 172, 304.

¹⁵ Özbek, s. 487.

ise kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza olarak düzenlenmiştir.

Bu hükümler dışında, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün 49. maddesinde, süreli hapis cezasının infazı ile ilgili hükümlere yer verilmiştir.¹⁶

2. Kısa Süreli Hapis Cezası

Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası kısa süreli hapis cezası olarak nitelendirilir (YTCK m. 49/2). Bu tanım, Mülga 647 sayılı kanununun 3. maddesinde yer alan tanımla aynı mahiyeti taşımaktadır. Kısa süreli hapis cezasının önemi ve özelliği, hapis cezasının kısa süreli olması durumunda bu cezanın para cezasına ve bazı başka yaptırımlara çevrilebilme olanağının varlığıdır. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar 50. maddede düzenlenmiştir. Cezanın kısa süreli olup olmadığını belirlemek bakımından yargılama sonunda hükmedilen somut ceza esas alınır. Birden çok cezaya hükümlülük halinde hapis cezasının kısa süreli olup olmadığının belirlenmesinde her bir cezanın süresi ayrı ayrı dikkate alınır.¹⁷

YTCK’da kısa süreli hapis cezaları varlığını sürdürdüğüünden, bir yıldan fazla hapis cezalarının da uzun süreli kabul edilmesi gerekir. Gerçekten de, YTCK’nın eski düzenlemeleri ortadan kaldırdığını ve fakat sadece kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaya aynı tanımlamayı getirerek, kısa süreli hapis cezası şeklinde yeniden düzenlediğini görmekteyiz. Bununla beraber, YTCK m. 50/4’e göre “*taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli de olsa; bu ceza, diğer koşulların varlığı halinde, birinci fıkranın (a) bendine göre adli para cezasına çevrilebilir*”

¹⁶ Söz konusu tüzüğün “Süreli hapis cezası” kenar başlıklı 49. maddesinde;

“(1) Süreli hapis cezası, kanunlarda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamaz.

(2) Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır.

(3) Süreli hapis cezası, tüzükte belirtilen infaz rejimine göre yerine getirilir.” hükmüne yer verilmiştir.

¹⁷ Öztürk/Erdem, s. 269; Özbek, s. 487. Bazı Yargıtay içtihatları da bu yöndedir. Bkz., Y. 4. CD. 03.11.1987 T., E: 7174-K: 8989 (YKD Mart 1988, s. 424); Y. 4. CD. 02.03.1988 T., E: 1344-K: 1683 (YKD Ekim 1989, s. 1489).

şeklindeki düzenlemeden kısa süreli-uzun süreli hapis cezası ayırımının örtülü bir şekilde devam ettiği de söylenebilir.¹⁸

a. Tarihi Gelişim ve Karşılaştırmalı Hukuk

Bir hürriyeti bağlayıcı cezanın ne zaman kısa süreli sayılacağı konusunda verilen ölçüler, daha çok şekli olarak görülmektedir. Gerçekten *“kesinleştiği tarihten itibaren suçlunun eğitimi ve iyileştirilmesi bakımından makul imkanı vermeyecek süredeki hürriyeti bağlayıcı cezaları, kısa süreli saymak”* uygun olacaktır. Böylece daha ziyade subjektif ve psikolojik bir ölçüden yana olmak zorunluluğu vardır.¹⁹ Öte yandan, günümüzde tüm suçluların cezaevine konulmasının sakıncaları da ortadadır. Bazı suçlular yönünden cezaevi tek seçenek olmakla beraber, diğerleri için de farklı alternatiflerin mümkün olması gerekir. Birçok hukuk sisteminde bulunan erteleme, koşullu salıverme, özel infaz rejimleri gibi kurumlar yararlı olmakla beraber, bunların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, hapis cezası yerine uygulanabilecek bazı seçenekler geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.²⁰

Bu kapsamda, kısa süreli hapis cezaları, son yüzyıl içinde reform tartışmalarının odak noktası haline gelmiş; ancak bu güne kadar bir cezanın ne zaman kısa süreli sayılacağı konusunda ortak bir görüşe ulaşılamamıştır. Kısa süreli hapis cezalarına karşı en şiddetli muhalif olan *von Lizst* altı haftalık bir süreden söz etmiştir. Alman Ceza Hukuku'nda yapılan değişikliklerde üç ay sınırı göze çarpmaktadır. 1969 Reform Kanunu, açıkça altı aydan daha az süreli hapis cezalarının kısa süreli olduğunu kabul etmiştir. Öğretide, kısa süre hapis cezasının fonksiyonunu göz önünde bulundurmak suretiyle bir tanıma ulaşılabileceği yönünde görüşlere de rastlanmaktadır.

Örneğin *Jüttinger*'e göre, infazın devam ettiği süre içinde hükümlü üzerinde derin etki bırakmaya elverişli olmayan hapis cezaları kısa süreli dir. Hemen belirtmek gerekirse, bu yolla sorunu çözmek de mümkün gözükmemektedir; çünkü bunun hangi süre içerisinde böyle olduğunu tespit etmek olanaksızdır. Örneğin *Jescheck*, hükümlü üzerinde hapis

¹⁸ Özbek, s. 487.

¹⁹ Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, Cilt. II, İstanbul 1997, s. 647.

²⁰ Sokullu/ Akıncı Füsün, *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Alternatif Ceza Yaptırımları, Yeni Türkiye, Yargı Reformu Özel Sayısı*, Temmuz/ Ağustos 1996, Yıl. 2, S. 10, s. 688.

cezasının etki gösterebileceği süreyi üç ay olarak düşünmektedir.²¹

Bugünkü durumda genel olarak altı aydan daha az süreli hapis cezaları, kısa süreli özgürlüğü bağlayıcı ceza olarak kabul görmektedir.

Kısa süreli hapis cezalarının infaz edilmesi için aranan bir başka koşulda, Alman CK § 56'dan çıkmaktadır. Çünkü söz konusu hükme göre, mahkeme, tek başına mahkumiyet kararının hükümlü üzerinde uyarıcı bir etki meydana getireceği ve onun ileride yeniden suç işleyeceği varsayımına dayanarak, mahkemeye hükmedilen kısa süreli hapis cezasını erteleme olanağı tanınmaktadır. Altı aydan daha kısa süreli hapis cezaları mutlaka ertelenmelidir, eğer ki, mahkemenin, hükümlünün ileride yeniden suç işleyeceğine dayanak yapacağı çok ciddi nedenler bulunsun.²²

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, uluslararası ceza hukuku kongrelerinde de tartışılmıştır. 1950 La Haye 12. Uluslararası Ceza Hukuku Kongresi'nde, üç aya kadar süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, kısa süreli olarak kabul edilmişken; 1960 Londra Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Uygulanacak Muamele Hakkında Birleşmiş Milletler Kongresi'nde ise altı ay üst sınır olarak kabul edilmiştir.²³

Birçok Avrupa ülkesinde, hükümlü sayısı, uzun süreli hapis cezaları ile mahkum olanlar grubunun artmasının sonucu olarak yükselmiştir. Uzun süreli ceza olarak, milli geleneklere göre farklılıklar olmakta, iki, üç ve genellikle beş yıldan fazla hapis cezaları kabul edilmektedir. Avrupa Konseyi, 76(2) sayılı tavsiye kararında, beş yıldan fazla hapis cezalarını, uzun süreli ceza infazı olarak kabul etmiştir. Uzun süreli hapis cezasına eğilim, katı ceza hesaplaması uygulamalarının, ölüm cezalarının Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde kaldırılmasının (ömür boyu hapis cezasına mahkum olanların artması sonucuyla) ve şartla salıverilmenin sınırlanmasının zorunlu sonucu olabilir. Kısa süreli hapis cezası, “*suç politikası*” tartışmasında farklı değerlendirilmektedir. Avrupa ülkelerinden bir kısmı (İsviçre, Hollanda ve İskandinav Devletleri) kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezayı, yaptırım sisteminin merkez

²¹ Erdem, Mustafa Ruhan, Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler, İnfaz Hukuku'nun Sorunları Sempozyumu, 24-25.11.2000, *Başkent Üniversitesi Yayını*, Ankara 2001, s. 195.

²² Erdem, s. 195.

²³ Erdem, s. 195; Öztürk/Erdem, s. 268-269; Demirbaş (İnfaz), s. 65.

ve vazgeçilmez kısmı olarak görürlerken, Almanya’da geçmişte daima kaldırılması istenmiştir. Alman CK m. 38/2 de alt sınır bir aya çıkartılmış ve Alman CK m. 47’nin “*son çare koşulu*” vasıtasıyla altı aydan az hürriyeti bağlayıcı cezaya sadece istisnai hallerde hükmedilebilmesi kabul edilmiştir.²⁴

1960’lı yıllardan bu yana kısa süreli hapis cezalarının infazında da, bugüne kadar ki ıslah yöntemlerine aykırı yeni infaz biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, bir yandan kısa süreli hapis cezaları yerine alternatif başka yaptırımlara başvurulurken, diğer taraftan bu cezanın infaz edilmesi gereken hallerde de özel infaz rejimlerine yer verilmektedir. Örneğin, Fransa’da hükümlü belirli bir işte çalışmak veya bir kursa devam etmek ya da tedavi olmak için salıverilmekte ve böylece yaşantısını düzenleme olanağı da kendisine tanınmaktadır.²⁵

İtalya’da kısa süreli hapis cezalarının infazı açısından özel infaz rejimleri öngörülmüş ve bu bağlamda 1975 tarihli bir kanunla, kısa süreli hapis cezalarının bir infaz biçimi olarak “*konutta hapis*” cezasına yer verilmiştir. Buna göre, üç yılı aşmayan hapis cezasına hükümlü olanlar, bu cezalarını, kendi konutunda, konut niteliği taşıyan ikamete uygun özel bir yerde veya tedavi veya yardım amacıyla oluşturulmuş kamusal bir yerde çekebilmektedir. Ancak bu olanak, bütün hükümlüler yönünden kabul edilmemiş, bu tür bir infazdan yararlanabilecek hükümlüler sınırlandırılmıştır. Buna göre hamile veya emzikli veya kendisi ile birlikte yaşayan beş yaşından küçük çocuğu olan anne; sağlığı ağır biçimde bozuk olup, ülkedeki bir sağlık kuruluşuyla sürekli olarak temas halinde bulunması gereken kişi; altmış yaşın üzerinde olup, kısmen de olsa bedensel bakımdan özürlü olanlar; yirmi bir yaşından küçük olup da, sağlık, okul, iş ve aile gereksinimlerinin bulunduğu kanıtlanmış kişiler, konutta hapis olanağından yararlanabilmektedir. Konutta hapsin koşullarını gözetim mahkemesi belirler. Konutta infaz koşulları ortadan kalkmışsa veya hükümlünün davranışı, yasaya veya uyulması istenen yükümlülüklerle aykırılık gösteriyorsa, konutta infaza son verilir ve cezanın kalan kısmı “*normal*” infaz kurallarına göre çektirilir.²⁶

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1980’li yıllardan bu yana konutta infaz uygulanmakta ve işe gitme dışında hükümlünün konuttan dışarı

²⁴ Demirbaş (İnfaz), s. 64-65.

²⁵ Erdem, s. 196; Öztürk/Erdem, s. 269-270.

²⁶ Erdem, s. 196; Öztürk/Erdem, s. 270.

çıkmasına izin verilmemekte ve bu infaz rejiminin uygulanması bakımından, telefon robotu, kilitli bilezik gibi, değişik elektronik izleme yöntemleri de kullanılmaktadır. Konutta infazın uygun olmadığı durumlarda ABD’de başvurulmuş diğer bir yöntem de, hükümlünün kamuya ait bir yerde zorunlu olarak tutulmasıdır. Bu infaz uygulamasında, hükümlüye çalışma ve masraflarını karşılama olanağı sağlanmakta ve böylece hükümlü suç işlemesine neden olan çevreden uzaklaştırılarak, onun toplumla yeniden ilişki kurması kolaylaştırılmaktadır.²⁷

Mülga 647 sayılı CİK’de, kısa süreli hapis cezasının para cezasına veya aynı kanunun 4. maddesinde belirtilen yaptırımlardan herhangi birisine dönüştürülmemesi durumunda, hapis cezasının infazı yönünden özel infaz rejimlerinin uygulanabilmesine olanak tanınmıştır (Mülga CİK m. 8). Bunlardan ilki, cezanın hükümlünün oturduğu yerde çektirilmesidir. Hükümlülük süresi otuz günü geçmeyen ve altmış yaşını doldurmuş veya sağlık durumu cezaevinde bulunmasını engelleyecek derecede bozuk hükümlülerin mahkum edildikleri özgürlüğü bağlayıcı cezayı oturdukları yerde çekmeleri yoluna gidilebilmekte idi. Bundan başka, hafta sonu infaz olarak nitelendirilen ikinci özel infaz şeklinde ise, hükümlülük süresi otuz günü geçmeyen hükümlülerin hafta sonu cezalarının infazına karar verilebilmekte idi. Hükümlülük süresi üç ayı geçmeyen hükümlüler açısından ise, cezanın geceleri infazına olanak sağlayan bir düzenleme de, Mülga CİK’de yer almıştır. Burada belirtmek gerekirse, Mülga 647 sayılı kanunun yürürlükte olduğu dönemde özel infaz rejimlerinin uygulanabilmesinin oldukça ağır bazı koşullara bağlanmasının, bu infaz rejimlerinin kısa süreli hapis cezalarının sakıncalarını ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı söylenebilir. Kaldı ki, özel infaz rejiminin uygulanmasını gerektiren bir ağırlığa ulaşan cezalar açısından, para cezasına çevirme veya hükmedilen kısa süreli hapis cezasını erteleme olanağı bulunduğu için genellikle bu tür rejimlerin uygulanması yoluna gidilmediği görülmüştür. Özellikle hükümlünün oturduğu yerde cezanın infaz edilebilmesi için, gerekli koşullar ve bunun denetiminin nasıl yapılacağı kanunda öngörülmediği için hakimler bu tür infaz rejimlerinin uygulanmasına oldukça tereddütlü yaklaşmışlardır. Söz konusu infaz rejimlerinin uygulanmamasının diğer önemli bir nedeninin de, cezanın genel önleme etkisinin bu yolla ortadan kalkacağına yönelik yaygın inanış olduğu ileri sürülmüştür.²⁸

²⁷ Erdem, s. 196-197; Öztürk/Erdem, s. 270.

²⁸ Erdem, s. 197; Öztürk/Erdem, s. 271.

5275 sayılı CGTİHK m.110'da cezanın özel infaz usulleri düzenlenmiştir. Buna göre; konutta infaz, hafta sonu infaz ve geceleri infaz şeklinde özel infaz usullerine kanunda yer verilmiştir.

d. Kısa Süreli Hapis Cezalarının Sakıncaları

Kısa süreli hapis cezalarının kısılalığı nedeniyle hükümlünün;

- iyileştirilmesine yeterli gelmediği,
- ailesi, işi ve çevresiyle olan ilişkilerini gereksiz biçimde bozduğu,

- maddi ve manevi yönden zayıf bir konuma veya benzeri güçlükler içerisine sürüklediği, kısa süre için ceza infaz kurumuna giren hükümlünün, kurumda profesyonel suçlularla tanışarak, kısa süre içerisinde mükerrer suçlu olarak yeniden kuruma geri dönebildiği,

- ayrıca, devlete gereksiz yere mali yükümlülükler yüklediğinden, diğer hükümlülerin de uygun bir infaz rejiminden yararlandırılmalarını engellediği, gerekçeleri ile eleştirilmiştir.²⁹

Kısa süreli hapis cezalarının lehinde olarak, kısa süreli de olsa özgürlüğünü yitireceği düşüncesinin, hükümlü üzerinde korkutucu etki meydana getireceğine ve ödetici niteliğe sahip olduğuna işaret edilmiştir.³⁰ Kısa süreli hapis cezalarının korkutucu etkisi elbette inkar edilemez. Ancak, ceza infaz kurumunda hükümlülerin iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan programların, uzunca bir süreyi gerekli kıldığı açıktır. Oysa kısa süreli hapis cezasına mahkum edilen kişinin iyileştirilip, yeniden topluma kazandırılması için belirli bir infaz rejiminin uygulanması, süre yönünden olanaksız olduğu ileri sürülmüştür. Almanya'da kısa süreli özgürlüğü bağlayıcı cezalara yönelik en şiddetli muhalefet Von Lizst tarafından yürütülmüştür.³¹

²⁹ Dönmezer/Erman, C. II, s. 646-647; Özbek, s. 493; Erdem, s. 195-196; Öztürk/Erdem, s. 269; Sokullu/Akıncı, s. 680; Ayrıca bkz., Soyaslan, *Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Ankara, 2005, s. 560.

³⁰ Özbek, s. 493; Erdem, s. 196; Öztürk/Erdem, s. 269; Dönmezer/Erman, C. II, s. 648-649.

³¹ Erdem, s. 196; Öztürk/Erdem, s. 269.

d. Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar

1. Genel Olarak

Suç işleyen kişi hakkında hükmolunan cezanın infazıyla hedeflenen yegane amaç, kişiye gerçekleştirdiği haksızlık dolayısıyla etkin bir uyarıda bulunmak ve etkin pişmanlık duymasını sağlamaktır. Cezanın infazıyla mahkum gelecekte sosyal sorumluluğa sahip ve suçtan uzak bir yaşantı sürmeye yatkın bir konuma getirilmelidir. Ancak, bu amaç, bazı suçlular yönünden, sadece bir cezaya mahkum olunmakla ve hatta kişi ile ilgili olarak bir ceza yargılaması başlatılmakla da gerçekleştirilmiş olabilir.³² Cezanın özel önleme amacı yönünden, hürriyeti bağlayıcı ceza olarak hapis cezasının etkinliği daima tereddütle karşılanmış ve hükümlülerin uslandırılmasının, eğitiminin ve iyileştirilmesinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Özgürlükten yoksunluğun bu amaçların gerçekleşmesi açısından her zaman elverişli olmadığı kabul edilmektedir.

Koşulları ne kadar iyi olursa olsun, cezaevindeki infazın tabi olduğu özel sosyolojik ve psikolojik kurallar, hükümlülerin iyileştirilmesini bazen güçleştirdiği için, hapis cezalarının zararlı etkileri sadece infaz kurumlarının koşullarının iyileştirilmesiyle engellenemez. Bu cezaların yerine getirilmesinin belirtilen amaç doğrultusunda sınırlandırılması, bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Kişinin sadece belli bir cezaya mahkum olmasıyla, cezanın uyarı fonksiyonunun gerçekleşmesi ve failin bu suçtan dolayı etkin pişmanlık duyması halinde, artık cezaevi ortamına alınması yoluna gidilmesi, cezanın amacının kişiyi belli yoksunluklara maruz bırakmak, kişinin acı ve ızdırap çekmesini sağlamak olduğu şeklindeki eski anlayışın mevcudiyetini sürdürmesi anlamına gelecektir. Bu kişilerin cezaevi ortamına girmeden de toplum düzenine uyum göstermeleri sağlanabilir.³³

Kısa süreli hapis cezası yerine seçenek yaptırımlardan birine hükmedilmesi, cezanın bireyselleştirilmesi araçlarındanır.³⁴

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar YTCK'nın 50. maddesinde düzenlenmiştir. Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal

³² Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Genel Hükümler*, 3. Bası, Ankara 2006, s. 597.

³³ Özgenç, s. 597-598.

³⁴ Özgenç, s. 637.

ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre;

a. Adli para cezasına,

b. Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine,

c. En az iki yıl süreyle bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,

d. Mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,

e. Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,

f. Mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, çevrilebilir.³⁵

Belli bir süreyle hapis cezasına mahkum olmak, cezanın uyarı fonksiyonunu ve kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayabilir. Kişi, gördüğü eğitim, yaşadığı sosyal çevre, psikik ve ahlaki eğilimleri itibarıyla tesadüfi suçlu özelliği taşıyabilir. Bu kişilerin mahkum oldukları cezanın infaz kurumunda çektirilmesi toplum barışı açısından bir

³⁵ Bu maddenin karşılığını oluşturan hükümet tasarısının “Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların seçenekleri” kenar başlıklı 64/1 maddesinde;

“Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, suçlunun kişiliğine, diğer hallerine ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre mahkemece;

1) Kabahatlerde beher gün karşılığı on milyon liradan yirmi milyon liraya kadar hafif, cürümlerde yirmi milyon liradan kırk milyon liraya kadar ağır para cezasına,

2) Aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmine,

3) İki yılı geçmemek koşuluyla bir eğitim veya ıslah kurumuna devam etmeye,

4) İki yılı geçmemek koşuluyla belirli bir yere gitmekten, bazı etkinlikleri, meslek veya sanatları yapmaktan yasaklanmaya,

5) Her tür ehliyet ve ruhsat belgelerinin iki aydan iki yıla kadar geri alınmasına,

6) Bir yılı geçmemek ve rızası bulunmak koşuluyla failin kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına, çevrilebilir” hükmüne yer verilmiştir.

zorunluluk göstermeyebilir. Ayrıca, kısa süreli hapis cezalarının infaz kurumunda çektirilmesinin doğurduğu sakıncalar nedeniyle, kısa süreli hapis cezasına mahkum olan kişinin infaz kurumuna girmesini önleyecek seçenek yaptırımlara hükmedilmesi gerekebilir. Hakkında seçenek yaptırımlardan birine hükmedilen kişinin bu yaptırımın gereklerine uygun hareket etmesi durumunda, bu ceza infaz edilmeyecek ve kişi açısından bu cezaya mahkumiyete bağlı hukuki sonuçlar doğmayacaktır. YTCK m. 50'ye karşılık gelen hükümet tasarısının 64. maddesinde benimsenen seçenek yaptırımlar esas itibarıyla korunmakla birlikte, bunlara yeni bazı seçenekler eklenmiş ve bunun yanında söz konusu yaptırımların etkin biçimde uygulanmasına yönelik ilave düzenlemelerde bulunulmuştur. Nitekim kamunun uğradığı zararın giderilmesi, özellikle bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme gibi yeni seçenek yaptırımlara yer verilmiştir.³⁶

2. Karşılaştırmalı Hukuk

1960 Londra ve 1965 Stockholm Birleşmiş Milletler Kongreleri'nde kısa süreli hapis cezalarından tamamen vazgeçilmesi önerilmiştir. Burada belirtmek gerekirse, uzun süreden beri Alman Ceza Hukuku öğretisinde kısa süreli hapis cezaları için yeni seçenekler önerilmiş ve bu kapsamda özellikle 1962 tarihli Alternatif Ceza Kanunu tasarısında hapis cezalarının altı aydan başlaması öngörülmüş ise de, bu önerinin, özellikle cezanın genel önleme amacı açısından ortaya çıkaracağı sorunlar üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Bu da gösteriyor ki, kısa süreli hapis cezaları, daha uzun bir süre reform tartışmalarının odak noktasını oluşturmaya devam edecektir. Kısa süreli hapis cezalarının tamamen ortadan kaldırılması, cezanın genel önleme amacı bakımından uygun gözükmemektedir.³⁷

Bundan dolayı istisnai olarak da olsa, bu cezaların muhafaza edilmesinde zorunluluk bulunmaktadır.³⁸

³⁶ YTCK 50. maddesinin gerekçesinden.

³⁷ Öztürk/Erdem, s. 272; Erdem, s. 201.

³⁸ Bununla birlikte Alman Ceza Kanunu § 38, özgürlüğü bağlayıcı cezaların alt sınırını bir aydan başlatmış ve bir aydan daha az süreli özgürlüğü bağlayıcı ceza yerine para cezası uygulanacağını belirtmiştir. Bizim sistemimiz yönünden de YTCK m. 50 aynı eğilimi yansıtmaktadır. Bkz., Öztürk/Erdem, s. 272-273; Erdem, s. 201.

1960'lı yılların sonlarına doğru, hapis cezalarının çektirilmesi ve bunların infazından elde edilen sonuçlar bakımından suç politikasının “kriz içine” girdiği görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri, sanayileşmiş batılı ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde olağanüstü artan suçluluğun tehdit edici boyutlara ulaşması ve tekerrür oranının giderek artış göstermesidir. Suçluluk oranındaki artış, birçok ülkede yargı organlarının iş yükünün giderek artması sonucuna yol açmıştır. Ceza yaptırımının etkisiz kaldığı uluslararası terörizm ve organize suçluluk gibi yeni suçluluk biçimleriyle karşılaşmıştır. Suç politikasının içine düştüğü bu krizin bir sonucu olarak o güne kadar hapis cezalarının ve bunların infazının yeniden topluma kazandırıcı gücüne güvenen birçok ülkede söz konusu cezalar ve bunların infazı bakımından yeni seçenek arayışları görülmüştür. Kısa süreli hapis cezalarına seçenek olarak, erteleme, para cezası, çalışma cezası ve özgürlüğü sınırlayıcı başkaca yaptırımlar gündeme gelmiştir.³⁹

Hapis cezaları, bu bakımından ultima ratio (son çare) olarak göze çarpmakta, birinci derecede bir yaptırım olarak yalnızca önemli suçlarda, tekerrürde ve tehlikeli şiddet suçluluğunda gündeme gelmektedir. Bununla birlikte gerek genel ve gerek özel önleme düşüncesiyle, hapis cezalarından tamamen vazgeçilmesi söz konusu değildir. Hollanda ve İsveç'te olduğu gibi, şayet genel önleme açısından kaçınılmaz ise, olumsuz etkilerini sınırlı bir çerçevede tutmak için hapis cezalarına olabildiğince kısa süreli olarak hükmedilebilmektedir. Kısa süreli hapis cezalarının zararlı sonuçlarını göz önünde tutan kanun koyucular, diğer seçenek yaptırımların kısa süreli hapis cezasına göre öncelikli olacağına ilişkin biçimsel koşullar getirmektedir. Örneğin, Alman Ceza Kanunu § 47 I'e göre, mahkeme; bir aydan fazla ve altı aydan az kısa süreli hapis cezasına, fail üzerinde etkide bulunmak veya hukuk düzenini savunmak bakımından bu cezaya mahkumiyeti zorunlu kılan fiile veya failin kişiliğine ilişkin özel durumlar varsa, özel nitelikleri kıldığı takdirde hükmedebilmektedir. Bu koşullar bulunmadığı takdirde hapis cezasına değil, para cezasına hükmetme olanağı söz konusudur (Alman CK 47 II). Avusturya Ceza Kanunu § 37'de, beş yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlar için para cezaları lehine biçimsel bir öncelik koşulu öngörülmektedir. Buna göre, suçun beş yıldan daha fazla hapis cezasını gerektirmemesi durumunda, altı aya kadar (altı ay dahil) hapis ceza-

³⁹ Erdem, s. 197-198; Öztürk/Erdem, s. 273.

sına, ancak genel veya özel önleme nedenleri bunu zorunlu kılıyorsa, hükmedilebilmektedir. Benzer yöndeki düzenlemeler, Portekiz CK m. 43 ve Polonya CK § 54 I'de de göze çarpmaktadır. Kısa süreli hapis cezalarını sınırlandırma amacını güden bir suç politikası anlayışı, Hollanda, İngiltere ve ABD'de bulunmaktadır.⁴⁰

Denetim altında erteleme adı verilen denetimli serbestlikte ise, mahkum, bazı yükümleri yerine getirmeye mecbur tutulmaktadır; örneğin, belirli bir yerde ikamet etmek (veya ikamet etmemek), kendisini alkol tedavisine tabi tutturmak, bir eğitimi izlemek veya mağdura verilen zararı gidermek gibi.⁴¹ İngiltere, ABD ve özellikle Kanada'da yürürlükte bulunan kontrol altında serbestlikte (Probation), mahkum kesin bir takım yükümlülüklerle tabi tutulmaktadır. Bu yükümlerin mutlaka kesin bir kanun tarafından gösterilmesi şart değildir. Ancak bu yükümler, hapis cezasıyla birleştirilmemiştir; ancak onların ihlali halinde, hapis cezasının infazı söz konusu olacaktır.⁴²

ABD'de de önemsiz ve basit suçlarda probasyon ve ertelemenin değişik biçimleri, hapis cezalarına göre önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu tür suçlarda hapis cezasına mahkumiyet son derece seyrektr.⁴³

İngiltere'de kısa süreli hapis cezalarının azaltılması, bu yüzyılın başlarından bu yana yürütülen suç politikasının temel amacıdır. Mahkumiyetler içerisinde hapis cezalarının payı dikkate değer biçimde düşüktür.⁴⁴ Yasama organı, sıkı öncelik koşulu öngörmek suretiyle yaptırımların seçiminde mahkemeler tarafından hapis cezasının en son başvurulabilecek yaptırım olmasını amaçlamıştır. Buna göre ilk defa suç işleyen yetişkinler için hapis cezasına, ancak diğer cezalar elverişli görünmüyorsa hükmedilebilmektedir. Bunun sonucu olarak da, hapis cezalarının yerine diğer seçenekler ön plana çıkmaktadır.⁴⁵ İngiltere'de, en az on altı yaşında olan her suçlu, kabul ederse, altı aydan üç yıl kadar denetimli serbestliğe mahkum edilebilir.⁴⁶

⁴⁰ Öztürk/Erdem, s. 273-274; Erdem, s. 197-198.

⁴¹ Pradel Jean, *Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, İSİSC Kolokyumlarının Sentez Raporu*, Çeviren; Sulhi Dönmez, 1. Baskı, İstanbul 2000, s. 133.

⁴² Pradel, s. 134.

⁴³ Öztürk/Erdem, s. 274; Erdem, s. 199.

⁴⁴ Bu oran %6'dır. Bkz., Erdem, s. 198.

⁴⁵ Erdem, s. 198-199; Öztürk/Erdem, s. 274.

⁴⁶ Pradel, s. 134.

İtalya’da 1981 tarihli Reform Kanunu, kısa süreli hapis cezaları için üç adet seçenek yaptırım öngörmüş, ancak bunun için öncelik koşulu getirmemiş, söz konusu seçeneklere başvurulmasını hakimın takdirine bırakmıştır. Altı aya kadar özgürlüğe bağlayıcı ceza yerine hakim “*yarı özgürlük*” (semidetenzione) cezasına hükmedebilir. “*Yarı özgürlük*”ten anlaşılması gereken, hükümlünün her gün en az on saati infaz kurumunda geçirmek zorunda olması, fakat işine ve eğitimine de devam edebilmesidir. Üç aya kadar hapis cezası yerine denetimli özgürlüğe de hükmedilebilir. Bunun sonucu, hükümlünün izin almaksızın oturduğu yeri terk edememesi ve günde en az bir kez polise bildirimde bulunmak zorunda olmasıdır.⁴⁷

İtalya’da 1981 tarihli bir kanuna göre, hakim, altı aya kadar hapis cezası yerine yarı özgürlük (semidetenzione), üç aya kadar hapis cezası yerine denetimli özgürlük (liberta controllata) ve bir aya kadar hapis cezası yerine para cezasına hükmedilmektedir. Bununla birlikte seçenek yaptırımlar lehine hakimi bağlayan bir öncelik koşulu mevcut olmayıp, bunların uygulanması, daha çok hakimın serbest takdirine bırakılmıştır. İtalya’da, Anayasa Mahkeme’si 1979 tarihli bir kararı ile ödeme gücü olmayan hükümlülere karşı para cezası yerine hapis cezasına hükmedilmesine olanak sağlayan düzenlemeyi Anayasa’ya aykırı bulmuş ve ödenmeyen para cezasının yerine geçen hapis cezası yerine başka yaptırımların öngörülmesi gerektiğine işaret etmiştir. İşte bunun sonucu olarak 1981 tarihli kanun, para cezasının ödenmemesi durumunda denetimli özgürlük yoluyla hükümlünün talebi üzerine cezanın çalışma cezasına (lavoro sostitutivo) dönüştürülmesine olanak sağlamıştır.⁴⁸

Buna karşılık İsviçre’de hapis cezaları daha yaygındır. Bunun nedeni bu cezayı sınırlandırmak konusunda yasa koyucunun bir tedbir almamış olmasıdır. Buna rağmen uygulamada kısa süreli hapis cezaları yine de istisna teşkil etmektedir.⁴⁹

1975 tarihli Reform Kanunu hapis cezalarına seçenekler öngörülmüş olmasına rağmen Fransa’da kısa süreli hapis cezaları önemli bir ağırlığa sahiptir. Bunun nedeni söz konusu kanunun öngörmüş olduğu seçe-

⁴⁷ Erdem, s. 199; Öztürk/Erdem, s. 274.

⁴⁸ Öztürk/Erdem, s. 275-276; Erdem, s. 199.

⁴⁹ Erdem, s. 199; Öztürk/Erdem, s. 274.

neklerin uygulamada fazla rağbet görmemesidir. Bu kanunda altı aya kadar hapis cezalarının infazı için yarı özgürlüğe karar verme olanağı mevcuttur. Buna göre, hükümlü, gündüz işine veya eğitimine devam edebilir; fakat boş zamanlarını ve hafta sonlarını infaz kurumunda geçirir. Bu kanun çıkmadan önce Fransa'da hapis cezalarına tek seçenek, para cezası ve ertelemeydi. 1975 Reform Kanunu, hapis veya para cezası yerine başvurulabilecek bir temel ceza olarak ek ceza veya güvenlik tedbiri olarak başvurulmuş bazı yatırımlara hükmetme olanağı vermiştir. Bunlar; belirli bir mesleğin icrasının yasaklanması, sürücü belgesinin geri alınması, araç kullanma yasağı, silah taşıma yasağı, araçların müsadere edilmesi ve av izninin geri alınmasıdır. Ne var ki, mahkemeler çoğu zaman bu olanakları kullanmamıştır. Bundan başka 1983 tarihli bir kanunla bu konuda yeni bir adım atılmış ve kırk saatten iki yüz kırk saate kadar hapis cezası yerine hükümlünün kamu yararına ücretsiz olarak çalıştırılmasına yer verilmiştir Fransa'da 1983 tarihli kanun, hapis cezasına seçenek olarak herhangi bir öncelik koşuluna yer vermeden gün para cezası öngörmüştür.⁵⁰

Hapis cezaları yerine uygulanan yaptırımların klasik biçimi olarak probasyon ve erteleme dışında, aynı amaca yönelik başka yaptırımlar da gündeme gelmektedir. 60'lı yılların ortasından bu yana yaptırımlar sistemine aktarılan bunlardan bazıları, esas itibarıyla yalnızca para cezalarının uygulama alanına sınırlama getirmekte; buna karşılık hapis cezalarının sınırlandırılması bakımından ancak istisnai bir özellik göstermektedir. Öte yandan, ek cezaların temel ceza olarak uygulanması, ancak belirli nitelikteki suçlar bakımından söz konusu olabilmektedir. Toplum yararına çalıştırma da, organizasyon ve denetim sorunu ile karşı karşıya olup, giderek artan işsizlik nedeniyle, hükümlüye uygun bir iş bulmak konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadır.⁵¹

Bu gün gerçek anlamda kısa süreli hapis cezaları yerine seçenek olarak uygulanan yaptırım para cezasıdır. Almanya, Avusturya ve İtalya'da para cezası, hapis cezalarına göre bir öncelikten yararlanmaktadır. Ayrıca İsveç ve Norveç'te, hakimın takdirine bağlı olarak ödenmeyen para cezası yerine hapis cezası uygulanabilmektedir.⁵²

⁵⁰ Erdem, s. 199; Öztürk/Erdem, s. 274-276.

⁵¹ Erdem, s. 200; Öztürk/Erdem, s. 275.

⁵² Öztürk/Erdem, s. 275-276; Erdem, s. 200.

Hürriyeti bağlayıcı cezanın kullanımının sınırlandırılmasına yönelik amaç düşünce, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 19.10.1992 tarih ve (R 92/17) tavsiye sayılı kararında vurgulanarak somutlaştırılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'da Aralık 1990'da devletlerin hapis dışındaki infaz şekillerini teşvik için "*Hapis Dışındaki İnfaz Şekillerinin Standart Asgari Kurallarını*" (Tokyo Kuralları) kabul edilmiştir. Tokyo kuralları gereğince, infaz şekillerinin belirlenmesinde, suçlunun insan hakları ve iyileştirilmesi, toplumu bozması ve mağdurların menfaatleri konuları nazara alınacaktır. Bunlara göre, geçici ya da koşullu salıverilme, ceza indirimi, af, ekonomik yaptırımlar ve benzeri uygulamalar için yol gösterilmektedir.⁵³

Cezaların halk arasındaki etkinliğini, ağırlığı değil sakınılmaz ve kaçınılmaz oluşu arttırır. Batı ülkelerinde suç siyasetinin amacı hapis cezalarına bir takım seçenek yaptırımlar bulmak, mümkün olduğu kadar hapis cezasını uygulamaktan kaçınmak, suçlunun cezaevi dışında ıslah edilmesi ve sosyalleştirilmesini sağlamak olmuştur. Bunun tekerrür bakımından olumlu sonuçlar verdiği özellikle İsveç'te tespit edilmiştir.⁵⁴

3. Türk Hukukundaki Düzenlemeler

YTCK'nın 50. maddesinde kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar sayılmıştır. Genel olarak hapsin seçenekleri infaz tarzını değiştirmektedir.

YTCK m. 50'ye göre kısa süreli hapis cezası suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre, adli para cezası veya seçenek yaptırımlardan birine çevrilebilir. Madde 50/4'e göre bilinçli taksir hariç, adi taksirli suçlarda adli para cezasına çevirme işlemi uzun süreli hapis cezası bakımından da uygulanabilir.

YTCK m. 50'ye karşılık gelen hükümet tasarısının 64. maddesinde benimsenen seçenek yaptırımlar esas itibarıyla korunmakla birlikte, bunlara yeni bazı seçenekler eklenmiş ve bunun yanında söz konusu yaptırımların etkin biçimde uygulanmasına yönelik ilave düzenlemelerde bulunulmuştur. Nitekim kamunun uğradığı zararın giderilmesi,

⁵³ Demirbaş (İnfaz), s. 73.

⁵⁴ Çolak, s. 134.

özellikle bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme gibi yeni seçenek yaptırımlara yer verilmiştir.

Getirilen diğer bir yenilikle; ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ile belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklama seçenek yaptırımlarına başvurulabilmesi, bunların sağladığı hak ve yetkilerin kötüye kullanılması veya gerektirdiği dikkat özen yükümlülüğüne aykırı davranılması koşuluna bağlanmıştır. Böylece, ancak suçun ehliyet ve ruhsatla ya da meslek ve sanatın icrasıyla bağlantılı olması halinde, ehliyet ve ruhsatların geri alınması ya da meslek ve sanatın yasaklanması yaptırımına hükmedilebilecektir.

Kısa süreli hapis cezasına mahkum olan kişinin cezası, hakim tarafından uygun görülmesi ve kendisinin de rızasının bulunması halinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma tedbirine çevrilecektir. Hükümlünün çalışacağı kurumda kadrolu olması ve bir ücret alması da söz konusu değildir. Kısa süreli hapis cezasını gerektiren bir suç işlemiş olan ve eğitim derecesi elverişli bulunan bir kişinin örneğin okuma yazma öğreten bir kursta öğretici olarak görev yapmasına karar verilmesi, bu seçenek yaptırıma örnek olarak gösterilebilir.⁵⁵

06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün 50. maddesinde, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların; “5237 sayılı kanunun 50. maddesinin birinci fıkrasının (a) ilâ (f) bentlerine göre, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlendiği özelliklere göre mahkemece belirlenen yaptırım şekillerini” ifade ettiği belirtilmiştir.

a. Adli Para Cezası veya Tedbire Çevirme

YTCK m. 50’ye göre, işlediği suç dolayısıyla kısa süreli hapis cezasına mahkum edilen kişinin bu cezası yerine mahkeme adli para cezasına

⁵⁵ YTCK m. 50’nin gerekçesinde, bu tedbirin uygulanma usulünün ayrı bir tüzük veya yönetmelikte belirleneceği belirtilmiş ve bu konuda “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün 51. maddesi ile “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin 35. maddesinde hüküm getirilmiştir.

veya seçenек yaptırımlara hükmedebilecektir (ikame sistemi).⁵⁶ Bunun sonucu olarak da, mahkemece hapis cezası yerine seçenек yaptırımlara hükmedilmesi halinde, faile ayrıca ceza verilmeyecektir.⁵⁷

YTCK m. 50'nin getirmiş olduğu esaslar şunlardır:

Adli para cezası veya tedbire çevirmenin ilk koşulu, cezanın bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektirmesidir.⁵⁸ Bu açıdan, Mülga 647 sayılı kanunla, YTCK arasında bir fark bulunmamaktadır.⁵⁹ Birden çok cezaya hükümlülük halinde hapis cezasının kısa süreli olup olmadığının belirlenmesinde her bir cezanın süresi ayrı ayrı dikkate alınır.⁶⁰

⁵⁶ Özgenç, YTCK m. 50'deki adli para cezası dışındaki seçenек yaptırımları "güvenlik tedbiri" şeklinde ifade etmektedir. Bu konuda bkz., Özgenç, s. 638. Soyaslan ise, bu maddedeki tedbirleri, bir ceza yaptırımına alternatif bir tedbir olarak değerlendirmekte ve teknik anlamda bir güvenlik tedbiri olmadığını ileri sürmektedir. Yazara göre, buradaki tedbirlerin amacı hükümlüyü cezaevinin kötü koşullarından korumak, sosyal ve ekonomik hayattan koparmamaktır. Bu niteliğiyle de, YTCK m. 50'de öngörülenlerin, bir ceza yaptırımı yerine geçen ceza veya tedbir olup, bağımsız nitelik taşıdığı düşüncesindedir. Bkz., Soyaslan, s. 563.

⁵⁷ Özgenç, s. 638.

⁵⁸ "Sanık vekili 24.06.2005 tarihli oturumda "sınırlar içinde kaldığı takdirde lehe olan hükümlerin uygulanmasını isteriz" şeklinde talepte bulunduğu halde TCK'nın 50. maddesinin uygulanması konusunda olumlu ya da olumsuz bir karar verilmemesi, bozmayı gerektirmiştir": Y. 10. CD, T: 12.10.2005, E: 2005/8822, K: 2005/12711; Aynı yönde başka bir kararda: "Sanık müdafinin son oturumda, TCK'nın lehe hükümlerinin uygulanması isteminin, 5237 sayılı TCK'nın 50, 51. maddelerinin uygulanmasını da içerir nitelikte olduğu gözetilerek, bu hususta olumlu ya da olumsuz bir karar verilmemesi, yasaya aykırıdır": Y. 10. CD, T: 9.11.2005., E: 2005/9860, K: 2005/14743.

⁵⁹ "3506 sayılı yasa ile değişik 647 sayılı cezaların infazı hakkındaki yasanın 3/3 ve 4/1. madde ve fıkraları hükümleri karşısında; Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza deyiminin bir yıla kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezaları kapsadığı düşünülmeden, bu süreden fazla hapis cezası, yasal koşulları bulunmadığı halde ağır para cezasına dönüştürülmesi, bozmayı gerektirmiştir": Y. 8. CD, T: 29.06.1998, E: 1998/7676, K: 1998/10097; "3506 sayılı kanunun 5. maddesi uyarınca kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza sınırı bir yıla çıkarıldığından söz konusu kanunun 5 ve 6. maddeleri nazara alınarak 647 sayılı kanunun 4. maddesinin uygulanmaması konusunda bir karar verilmesi lüzumu": Y. 4. CD, T: 15.12.1988., E: 1988/7378, K: 1988/7805.

⁶⁰ "Konut dokunulmazlığını bozmak ve söz atmak suçlarından dolayı tayin olunan kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar hakkında, 647 sayılı kanunun 4. maddesinin uygulanması mümkün iken bu cezaların toplam miktarı göz önüne alınarak yasal olmayan gerekçe ile para cezasına çevrilmesine yer olmadığına karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir": Y. 4. CD, T: 02.03.1988, E: 1988/1344, K: 1988/1683 (YKD, C. 15, Ekim: 1989 s. 1489). Aynı şekilde daha önceki bir kararda ise, "Her bir suç için hükmedilen hapis cezaları toplamı altı ayı geçse bile, içtima ya dahil edilen kısa süreli hapis cezalarının, müstakilen para cezasına çevrilmesine yasal bir engel bulunmadığı düşünülmeden, toplam ceza miktarı nazara alınarak, 647 sayılı kanunun 4.

Kısa süreli hapis cezasının söz konusu seçenек yaptırımlardan birine çevrilmesinin ikinci koşulu ise, çevirme halinde suçlunun kişiliğinin, sosyal ve ekonomik durumunun, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığın ve suçun işlenmesindeki özelliklerin, dikkate alınmasıdır. Mülga 647 sayılı kanuna göre, çevirme sırasında suçlunun kişiliği, sair halleri ve suçun işlenmesindeki özelliklerin dikkate alınacağı öngörülmüştü. YTCK, hükümlünün sosyal ve ekonomik durumu ile yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığın ve suçun işlenmesindeki özelliklerin çevirme sırasında dikkate alınacağını hükme bağlamıştır. Böylece, YTCK pişmanlığa yargılama sırasında da bir sonuç bağlamış olmaktadır. Gerçekten de suçun işlenmesinden sonraki pişmanlık, cezada indirim ya da cezasızlık sebebini oluştururken, yargılama sırasındaki pişmanlık çevirme sebebidir.⁶¹

Ayrıca belirtilmesi gerekir ki, hapis cezası yerine seçenек yaptırım olarak adli para cezasına hükmedilmesi halinde, bu ceza, Mülga 647 sayılı CİK'in 6. maddesindeki düzenlemenin aksine, ertelenemeyecektir.⁶²

aa. Adli para cezasına çevirme yasağı: YTCK m. 50/2' de, bir kanun maddesinde hapis cezası ile adli para cezasından birinin hakim tarafından takdirine göre seçimlik ceza olarak uygulanabileceği belirtilmiş ve hakim, takdirini kullanarak hapis cezasına hükmetmiş ise artık bu cezayı, maddenin birinci fıkrasını uygulamak suretiyle, adli para cezasına çeviremeyeceği açıklanmıştır.⁶³ Yani, buna göre, suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenек olarak öngörüldüğü suçlarda hapis cezasına hükmedilmişse, bu ceza artık adli para cezasına çevrilemez. Örneğin, YTCK'nın "*Taksirle yaralama*" kenar başlıklı 89. maddesinin birinci fıkrası gereğince, taksirle başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacaktır. Mahkemenin böyle bir seçim imkanının bulunduğu bu durumda sanık hakkında üç ay hapis cezasına hükmetmesi durumunda, söz konusu hapis cezasını adli para cezasına çeviremeyecektir. Gerçekten de, hakim adli para

maddesinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir" şeklinde karar verilmiştir: Y. 4. CD. T: 03.11.1987, E: 1987/7174, K: 1987/8989 (YKD C: 14, Mart: 1988, s. 424).

⁶¹ Özbek, s. 494-495.

⁶² Özgenç, s. 639.

⁶³ Madde gerekçesinden.

cezasının öngörüldüğü seçenек cezalar bakımından hapis cezasını tercih etmesinin gerekçesi büyük bir ihtimalle hükmedilen hapis cezasının neden adli para cezasına çevrilmediğinin de gerekçesini oluşturacaktır. Bu nedenle bu sınırlama yerinde olmuştur. Mülga 647 sayılı kanunun uygulandığı dönemde bu konuda bir düzenleme olmaması tartışmalara yol açmış ve 4.2.1974 tarihli ve 3/5 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile para cezası verme imkanı varken kısa süreli cezaya hükmedilmiş olmasının çevirmeye engel olmayacağı kabul edilmişti.⁶⁴

Ayrıca, çevirme yasağı sadece adli para cezası bakımından öngörülmüş bulunduğundan hükmedilen hapis cezasının 50. maddedeki diğer seçenек yaptırımlardan birine çevrilmesi mümkündür.⁶⁵

⁶⁴ Özbek, s. 496.

⁶⁵ Özbek, s. 497. Benzer tartışmalar 1163 sayılı Kooperatifler Yasası'nın Ek 2. maddesinin 3476 sayılı kanun ile düzenlenen 5. fıkrasında "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez" hükmünün uygulamasında da yaşanmış ve CGK'nın 2003 tarihli kararında aşağıdaki biçimde karar verilmiştir:

"Yasa Koyucu, 647 sayılı yasanın 4. maddesinin 1. fıkrası ile, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların bu şekilde infazı yerine, bunları para cezasına veya aynen iade veya tazmin, altı ayı geçmemek üzere bir eğitim veya ıslah kurumuna devam etme, bir yılı geçmemek kaydıyla belirli bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan men, her nev'i ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar geçici süreyle geri alınması gibi tedbirlere çevirmeye olanak sağlamış, 2. fıkrasındaki düzenleme ile de suç tarihinde 18 yaşını bitirenlerin para cezası veya tedbire çevrilmiş olsa dahi önceden hürriyeti bağlayıcı ceza ile mahkum olmamaları şartıyla, bunlar hakkında hükmolunacak otuz güne kadar (otuz gün dahil) hapis ve hafif hapis cezalarının, para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesini zorunlu kılmıştır. Ancak yasa koyucu, 647 sayılı yasadaki sonra yürürlüğe giren kimi yasalarda bu genel kuraldan ayrılmayı yeğlemiştir. Örneğin; Türk Ceza Yasası'nın 536. maddesinin 4209 sayılı yasa ile yürürlükten kaldırılan 6. fıkrasında; "...suçlardan dolayı hükmolunacak cezalar ertelenemez ve bunların yerine 647 sayılı cezaların infazı hakkındaki kanunun 4. maddesinde belirtilen ceza ve tedbirler uygulanamaz", yine icra ve iflas yasasının 8.6.1985 tarih ve 3222 sayılı yasa ile düzenlenen ve madde numarası 4949 sayılı yasa ile değiştirilen 352/b maddesinde; "Bu kanun uyarınca hükmolunan cezalar tecil edilemez, hürriyeti bağlayıcı cezalar 647 sayılı yasanın 4. maddesinde yazılı para cezasına ve tedbirlere çevrilemez, keza 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın 13. maddesinde; "Bu kanun kapsamına giren suçlardan dolayı verilen cezalar, para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilemez ve ertelenemez" hükümlerine yer verilmiştir. Oysa 1163 sayılı Kooperatifler Yasası'nın Ek 2. maddesinin 3476 sayılı yasa ile düzenlenen 5. fıkrasında "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez" hükmüne yer verilmiştir. Görüleceği üzere bu yasal düzenleme, yukarıda sayılan ve para cezası veya tedbire çevirme zorunluluğu ile cezanın ertelenmesi olanağını tümüyle kaldıran diğer yasal düzenlemelerden daha farklıdır. Sadece para cezasına çevrilmeyi engellemiş olup, tedbire çevirme zorunluluğu yönünden genel kurala İstisna oluşturan bir hüküm içermemektedir.

bb. Zorunlu çevirme: 5237 sayılı YTCK'nın 50. maddesinin üçüncü fıkrasında, kısa süreli hapis cezasının adli para cezası veya diğer seçenek tedbirlerden birine çevrilmesi açısından mahkemenin takdir yetkisinin olmadığı haller belirlenmiştir. Bu hallerde, mahkeme kısa süreli hapis cezasını adli para cezasına veya diğer seçenek tedbirlerden birine çevirecektir. Bunun, için kişinin daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olması ve hükmolunan hapis cezasının otuz günden fazla olmaması gerekir. Keza, daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olmak koşuluyla, fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların mahkum edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkra yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.⁶⁶ Yani, m. 50/3'e göre, hapis cezasından sabıkasız olmak koşuluyla, mahkum olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların mahkum edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkra yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.⁶⁷

Bunun bir unutkanlık eseri olduğu düşünölemeyeceği gibi, Anayasa'mızın 38. maddesinde düzenlenen "tedbirlerin kanuniliği" ilkesi ve ceza hukukunun evrensel prensiplerinden olan "genişletici yorum yasağı" karşısında, "yasa koyucu hürriyeti bağlayıcı cezanın para cezasına çevrilmesini engellediğine göre, tedbire çevrilmesini engellemeyi öncelikle murat etmektedir" şeklinde genişletici bir yorum yapılması da olanaksızdır. Kaldı ki, yasa koyucunun Kooperatifler Yasası'nın Ek 2. maddesinde öngörölen hürriyeti bağlayıcı cezaların tedbire çevrilmesini engellemek istemesi halinde, diğer yasal düzenlemelerde olduğu gibi İstisnaya ilişkin hükme sadece "ve tedbire" ifadesini eklemesi yeterliydi. Bu itibarla, suç tarihinde 18 yaşını bitirdikleri ve geçmiş mahkumiyetleri bulunmadığı anlaşılan sanıklar hakkında Kooperatifler Yasası'nın Ek 2.maddesi uyarınca verilen 25 gün hapis cezasının 647 sayılı yasanın 4. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, aynı maddenin birinci fıkrasında yazılı tedbirlerden birine çevrilmesi zorunlu bulunmaktadır": YCGK T. 30.12.2003, E: 2003/7-298, K: 2003/306.

⁶⁶ "10.2.1987 doğumlu olup suçun işlendiği 18.11.2004 tarihinde 18 yaşını bitirmediği anlaşılan sanık hakkında, belirlenen kısa süreli 11 ay 20 gün özgürlüğü bağlayıcı cezanın 5237 sayılı TCY'nin 50/3. maddesi uyarınca anılan maddenin 1. fıkrasında yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesinin zorunlu olduğunun gözetilmesinin bozmayı gerektirir": Y. 6. CD, T: 22.12.2005, E: 2005/16217, K: 2005/12392.

⁶⁷ "Suç tarihinde on sekiz yaşını bitirmeyen sanığa müsteki Hanife'ye hakaretten tayin edilen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezanın, 647 sayılı kanunun 4/2. maddesi gereğince, aynı maddenin birinci fıkrasında yazılı ağır para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesi gerektiğinin düşünölmemesi bozmayı gerektirmiştir": Y. 4. CD. T: 03.02.1988, E: 1988/225, K: 1988/675 (YKD C. 15, Nisan: 1989 Sayfa: 578); "647 sayılı kanunun 4. maddesinin 2. fıkrasına göre, suç tarihinde 18 yaşını bitirmeyenler hakkındaki kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, para cezası veya tedbire çevrilmesi zorunlu olup, sözü edilen kanunun 3506 sayılı kanunla değişik 3. maddesinde bir

Bu düzenleme, mülga 647 sayılı kanunda karşılığını oluşturan m. 4'ten bazı yönlerden farklılık taşımakta ve daha lehe düzenlemeler getirmektedir.⁶⁸ Gerçekten de, uygulamada asıl mahkumiyet YTCK m. 50 hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğuna göre (YTCK m. 50/5), daha önce hapis cezasından çevrilmiş para cezasına mahkum edilmiş olma, hükmolunan otuz güne kadar hapis cezasının para cezasına veya diğer seçenек yaptırımlara çevrilmesine engel ol-

yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar kısa süreli sayıldığına göre, TCK'nın 2. maddesi nazara alınarak, sanığa verilen on ay hapis cezasının 647 sayılı kanunun 4. maddesindeki para cezası veya tedbirlerden birine çevrilmesi lüzumu": Y. 2. CD. T: 18.4.1989, E: 1989/2966, K: 1989/3181.

- ⁶⁸ "Özel Daire ile Yerel Mahkeme arasındaki uyuşmazlık, önceden özgürlüğü bağlayıcı cezadan çevrilme para cezasına mahkumiyeti bulunan sanık hakkında kendiliğinden hak alma suçundan tayin edilen 5 gün hapis cezasının, 647 sayılı yasanın 4/2. maddesi uyarınca para cezasına çevrilmesinde zorunluluk olup olmadığına ilişkindir. 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasa'nın 12/06/1979 gün ve 2248 sayılı yasa ile değişik 4. maddesinin 2. fıkrasında, "suç tarihinden önce para cezasına veya tedbire çevrilmiş olsa dahi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilmemiş olanlar hakkında hükmolunan otuz güne kadar (otuz gün dahil) hürriyeti bağlayıcı cezalarla suç tarihinde 18 yaşını ikmal etmemiş olanların mahkum edildikleri kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yukarıdaki bentlerde yazılı ceza veya tedbirlerden birine çevrilir" hükmü getirilmiştir. Görüldüğü gibi bu hüküm ile getirilen düzenlemede 18 yaşını tamamlamış olan kişilerin otuz güne kadar (otuz gün dahil) özgürlüğü bağlayıcı cezaları ile 18 yaşını tamamlamamış olan kişilerin kısa süreli özgürlüğü bağlayıcı cezalarının (647 sayılı yasanın 3/3. maddesine göre, bir yıl ve daha az süreli özgürlüğü bağlayıcı cezalar kısa sürelidir.) para cezası veya tedbirlerden birisine çevrilmesinde zorunluluk öngörülmüştür. Ancak, bu zorunluluk hali öngörülürken 18 yaşını tamamlamış olanlar hakkında yasa koyucu bir de ön koşul getirmiştir. Bu ön koşul ise, "suç tarihinden önce para cezasına veya tedbire çevrilmiş olsa dahi özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkum edilmemiş" olma halidir. O halde 18 yaşını tamamlamış olan kimse hakkında bu ön koşulun gerçekleşmesi halinde 30 gün dahil özgürlüğü bağlayıcı cezaya ilişkin mahkumiyetinde hakim bu cezaı para cezasına çevirmesi zorunlu olacak, aksi halde ise bu zorunluluk kalkacaktır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 10.02.1998 gün ve 368-29 sayılı, 20.12.1993 gün ve 289-326 sayılı kararlarında da aynı husus vurgulanmış olup; Ceza Dairesi'nin süre gelen uygulama ve kabulleri de bu doğrultudadır. Bu açıklamalar ışığında somut olay incelendiğinde; dosyada bulunan karar örneklerine göre, sanığın önceden Çobanlar Sulh Ceza Mahkemesi'nce 17.11.1994 gün ve 23/23 sayılı ile; sövme suçundan dolayı TCY'nin 482/3 ve 647 sayılı yasanın 4. maddeleri uyarınca özgürlüğü bağlayıcı cezası para cezasına çevrilmek suretiyle sonuç olarak 300.000 lira ağır para cezasına mahkum edildiği ve 23.12.1994 tarihinde infaz edilen bu mahkumiyeti esas alınarak sanık hakkında tekrerrür hükümlerinin uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle 18 yaşını tamamlamış sanık hakkında yukarıda açıklanan ön koşul gerçekleşmemiş olmakla 647 sayılı yasanın 4. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen özgürlüğü bağlayıcı cezasının zorunlu olarak para cezasına veya tedbire çevirme halinden söz etmek olanaksızdır Yerel Mahkeme'nin direnme gerekçesi isabetlidir": YCGK T: 02.11.1999, E: 1999/4-200, K: 1999/254.

mayacaktır. YTCK burada sadece daha önce hapis cezası ile mahkum edilmemiş olma koşulunu aramaktadır. Oysa, mülga 647 sayılı kanun m. 4/2'ye göre hükmolunan otuz güne kadar (otuz gün dahil) hürriyeti bağlayıcı cezaya ilişkin çevirme zorunluluğu suç tarihinden önce, para cezasına veya tedbire çevrilmiş olsa dahi, hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilmemiş olanlar hakkında söz konusu olabilmekteydi. Bir diğer fark ise, YTCK'nın mülga 647 sayılı kanun döneminde yer almayan; fiili işlediği tarihte altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların mahkum edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının m. 50/1'de yer alan seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi imkanının getirilmesidir. Böylece, fiili işlediği tarihte altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların kısa süreli hapis cezalarının, çocuk (on sekiz yaşını doldurmamış) hükümlülerde olduğu gibi, adli para cezası veya diğer seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunlu hale gelmiştir.⁶⁹

Yukarıda belirtilen durumlarda mahkemeye, hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevirip çevirmeme konusunda takdir yetkisi verilmemiş olmakla beraber, mahkeme yine de hapis cezası yerine seçenek yaptırım olarak adli para cezasına veya diğer seçenek yaptırımlardan birine çevirme hususunda, yani seçenek yaptırımın türünün seçiminde takdir yetkisine sahiptir.⁷⁰

cc. Taksirli suçlardan hükmolunan hapis cezasının paraya çevrilmesi: Dördüncü fıkra, taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli olsa da fail hakkında birinci fıkranın (a) bendinin uygulanabileceği belirtilmiştir. Ancak bu hükmün "*bilinçli taksir*" halinde uygulanamayacağı açıklanmıştır.⁷¹

YTCK m. 50/4'e göre (mülga CİK m. 4/3), taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezasının süresi ne kadar olursa olsun, diğer koşulların varlığı halinde önlemlere değil, sadece adli para cezasına çevrilebilir. Görüldüğü üzere, adli para cezasına çevirme bakımından, uzun süreli hapis cezaları açısından kanun koyucu bir ayrık durum öngörmüştür. Bu da, taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezasının, kısa süreli olmayıp uzun süreli olması halinde bile, adli para cezasına çevrilebileceğinin kanunda öngörülmesidir. Böylece kanun

⁶⁹ Özbek, s. 496.

⁷⁰ Özgenç, s. 638.

⁷¹ Madde gerekçesinden.

koyucu çevirmeye esas tutulacak taksirli suçun cezasının mutlaka kısa süreli olmasını aramamıştır. Benzer düzenleme Mülga 647 sayılı kanun m. 4/1’de yer alan “*taksirli suçlarda ağır hapis cezası verilmiş olsa bile koşullarının bulunması halinde paraya çevrilmesinin mümkün olmasına*” ilişkin hükümde de yer almıştır.⁷²

Ancak, bilinçli taksir durumunda hapis cezasının adli para cezasına çevrilebilmesi için, bunun kısa süreli hapis cezası olması gerekir. Bundan dolayı, bilinçli taksirin varlığı durumunda, mahkeme taksirli suçlardan dolayı hükmedilen uzun süreli hapis cezasını adli para cezasına çeviremeyecektir (YTCK m. 50/4; Mülga CİK m. 4/3).⁷³

dd. Hakimın takdir yetkisi: YTCK m. 50/1’de yer alan “*çevrilebilir*” ibaresinden anlaşılacağı üzere, hakim tüm kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlardan birine çevirmek zorunda değildir. Aksine hakim bu konuda tam bir şekilde takdir yetkisi bulunmaktadır.⁷⁴ Hakim bu konuda takdir yetkisi iki konuya ilişkin bulunmaktadır. Birincisi, fail hakkında hapis cezası yerine seçenek yaptırıma hükmedip hükmetmemeye ilişkin bulunmaktadır. Ayrıca mahkeme, fail hakkında adli para cezasına mı yoksa seçenek yaptırıma mı hükmedeceğini takdir edecektir.⁷⁵

Öte yandan, kısa süreli hapis cezasının adli para cezası ya da diğer seçenek yaptırımlardan birine çevrilip çevrilmemesi konusundaki takdir yetkisini keyfilik olarak algılamamak gerekir. Hakim, kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlardan birine çevirme veya çevirmeme konusundaki yasal ve yeterli gerekçesini göstermek zorundadır.⁷⁶ Talebin reddi halinde, maddedeki ibarelerin tekrarı ile yetinilmeyip, gerekçenin suçlunun kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık ve suçun işlenmesindeki özelliklere dayanması

⁷² Çınar, Ali Rıza, *Türk Ceza Hukuku’nda Cezalar*, Ankara 2005, s. 54.

⁷³ Çınar, s. 54.

⁷⁴ Dönmezer/Erman, C. II, s. 666; Özgenç, s. 638; Özbek, s. 494.

⁷⁵ Özgenç, s. 638.

⁷⁶ “Hiçbir gerekçe gösterilmeden sanık hakkında 647 sayılı kanunun 4. maddesinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilemez”: Y. 9. CD. T: 3.7.1981, E: 1981/2417, K: 1981/2598 (YKD Ekim 1981, S. 10, s. 1371). “Yasal gerekçe gösterilmeden, 647 sayılı yasanın 4. maddesinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilmesinin yasaya aykırıdır.”: Y. 2. CD. T: 27.10.1976, E: 1976/8113, K: 1976/9104 (YKD Ağustos 1978, S. 8, s. 1417).

ve olay ile uyumlu olması gerekir.⁷⁷ Aksi durumun bir bozma nedeni olduğu kabul edilmektedir.⁷⁸

Ayrıca, çevirme sırasında hakimın esas alacağı bazı ölçütler, takdiri hafifletici sebepler içinde gerekçe olabilir.⁷⁹

ee. Adli para cezası ya da tedbire çevirmenin sonuçları: Uygulamada asıl mahkumiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir.

Maddenin beşinci fıkrasında, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbire çevrilmesindeki esas amaç göz önünde tutularak, asıl mahkumiyetin artık çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğu belirtilmiş, böylece, gerek cezanın ertelenmesi gerek tekerrür açılarından hürriyeti bağlayıcı cezanın yerine verilmiş olan para cezasına veya tedbire itibar olunması sağlanmıştır.⁸⁰

Yine bundan sonra hükmolunan kısa süreli hapis cezasının, zorunlu olarak adli para cezası ya da tedbirlerden birine çevrilmesi sırasında da önceki hükümlülüğün, adli para cezası ya da tedbir olduğu esas alınır.⁸¹

⁷⁷ Bu yönde kararlar için bkz., Y. 10. CD. T: 31.3.1992, E: 1992/2602, K: 1992/3413 (YKD Haziran 1992, S. 6, s. 979); Y. 7. CD. T: 20.12.1991, E: 1991/8772, K: 1991/14867 (YKD Mayıs 1992, S. 5, s. 808).

⁷⁸ "Sanık hakkında 765 sayılı TCK hükümleri uyarınca verilen önceki kararda yer alan hapis cezasının 647 sayılı yasanın 4. maddesi uyarınca para cezasına çevrildiği ve hükmün sanık tarafından temyiz edildiği gözetilmeyerek; uyarılama kararında 5237 sayılı TCK'nın 50. maddesi tartışılmadan yazılı şekilde hüküm kurulması, bozmayı gerektirir.": Y. 10. CD, T: 28.12.2005, E: 2005/11711, K: 2005/19667; Aynı şekilde: "1.6.2005 tarihinden önce kesinleşen hükmün anılan tarihte yürürlüğe giren 5237, 5252 ve 5271 sayılı yasaların lehe hükümlerinin değerlendirilmesi ve olaya uygulanması niteliğindeki başvuru üzerine 5237 sayılı TCK'nın 62. maddesi hükmü 765 sayılı TCK'nın 59. maddesine göre lehe bir düzenleme kabul edilerek; yine 5237 sayılı TCK'nın 50 ve 51. maddelerinin, 647 sayılı yasanın 4 ve 6. maddelerine göre lehe seçenek yaptırımlar ve erteleme koşulları taşıdığı, ikisinin birlikte uygulanma olanağı yoksa da bunlardan birinin uygulanmasının mümkün olabileceği göz önüne alınarak, duruşma açılıp gerekleri yerine getirilmek suretiyle lehe hükümlerin değerlendirilmesi ve bundan sonra bir hüküm kurulması gerektiği, olay ve uygulama itibarıyla burada 5252 sayılı yasanın 9. maddesinin 1. fıkrasındaki "lehe olan hükümlerin derhal uygulanabileceği" hükmüne dayanılamayacağı gözetilmeden, evrak üzerinde karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.": Y. 8. CD, T: 26.10.2005, E: 2005/2892, K: 2005/10161.

⁷⁹ Özbek, s. 495.

⁸⁰ Madde gerekçesinden. Aynı yönde açıklamalar için bkz., Dönmezer/Erman, C. II, s. 665.

⁸¹ Çınar, s. 55; Soyaslan, s. 565.

ff. Çevrilen adli para cezası ve tedbir hükümlerine uyulmamasının yaptırımı: Mülga 647 sayılı kanunun 4/5 maddesinde düzenlenen kısa süreli hapis cezasının çevrildiği seçenek yaptırımlardan olan adli para cezasının ödenmemesi ya da tedbirlere uyulmamasının yaptırımı, YTCK m. 50/6'da yer almaktadır. Hüküm kesinleştikten sonra Cumhuriyet Savcılığın'ca yapılan tebligata rağmen otuz gün içinde seçenek yaptırımın gereklerinin yerine getirilmesine başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verir ve bu karar derhal infaz edilir.⁸² Bu durumda, beşinci fıkra hükmü uygulanmaz. Maddenin altıncı fıkrasında, kısa süreli hapis cezası yerine hükmolunan adli para cezasının veya tedbirin gereklerinin yerine getirilmemesinin hukukî sonuçları düzenlenmiştir. Buna göre, hüküm kesinleştikten sonra Cumhuriyet Savcılığın'ca yapılan tebligata rağmen otuz gün içinde seçenek yaptırımın gereklerinin yerine getirilmesine başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verir ve bu karar derhal infaz edilir. Bu durumda, uygulamada kısa süreli hapis cezası esas alınacaktır.⁸³ Görüldüğü üzere, YTCK'nın 50/5'de öngörülen uygulamada asıl cezanın, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası ya da tedbir olmasına ilişkin hükmüne istisna bir düzenleme öngörülmüştür.⁸⁴

gg. Tedbirin değiştirilmesi: Yedinci fıkrada hükmolunan tedbire riayet etmek olanaksızlığının meydana çıkması halinde mahkemeye, bunun yerine başka bir tedbire karar vermek yetkisinin tanınması uygun görülmüştür. YTCK'nın 50/7'e göre, tedbirin hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme tedbiri değiştirebilir. Bu nedenle, kısa süreli hapis cezası yerine seçenek yaptırım olarak adli para cezasına hükmolunmuş ve bu ceza

⁸² Söz konusu 50. madde hükmüne dayanılarak hapis cezası yerine seçenek yaptırım olarak hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi halinde, hükümlü hakkında 5275 sayılı CGTİHK'nın 106. maddesine göre, tazyik hapsi uygulanmayacaktır. Zira, adli para cezasının ödenmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verir ve bu karar derhal infaz edilir (YTCK m. 50/6; CGTİHK m. 106/9-10). Yine bu durumda, hapis cezasına mahkumiyete bağlı bütün sonuçlar, hükümlü yönünden doğacaktır. Bu konudaki açıklamalar için bkz., Özgenç, s. 640.

⁸³ Madde gerekçesinden. Ayrıca bu konuda bkz., Özgenç, s. 640.

⁸⁴ Çınar, s. 55.

ödenmemişse, mahkeme seçenек yaptırım olarak birinci fıkradaki tedbirlerden birine hükmedemeyecektir. Bu durumda, YTCK'nın 50/7'e göre ancak seçenек yaptırım olarak hükmedilen tedbirin hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilmemesi halinde, hükmü veren mahkemece birinci fıkradaki tedbirlerden birine hükmedilecektir.⁸⁵

b. Çevirmeye Konu Yaptırımlar

Çevirmeye konu olan yaptırımlar maddede sınırlı sayıda belirtilmiştir. Bu nedenle, kısa süreli hapis cezasının maddede sayılı yaptırımların dışındaki bir yaptırıma çevrilebilmesi mümkün değildir.

aa. Adli Para Cezasına Çevirme

Kısa süreli hapis cezaları yerine para cezasının hükmedilmesi öğretide mukayeseli kanunlarda benimsenen bir usuldür.⁸⁶

Bizim hukuk sistemimizde kısa süreli hapis cezası adli para cezasına çevrilebilir (YTCK m. 50/1). Bu çevirme sırasında esas alınacak para miktarları, YTCK'nın adli para cezasına ilişkin hükmünde yer almıştır (YTCK m. 52/2). Buna göre, bir gün karşılığı yirmi ile yüz Türk Lirası karşılığı olmak üzere, kısa süreli hapis cezaları adli para cezasına çevrilebilir. Bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı ise, mahkemece suçlu kişinin ekonomik ve diğer kişisel durumları gözetilerek belirlenir (YTCK m. 52/2). Ancak, belirlenecek bir gün karşılığı adli para cezası yirmi Türk Lirası'ndan az, yüz Türk Lirası'ndan da fazla olamayacaktır.⁸⁷ Bulunan gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen para miktarının çarpımı suretiyle, kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilecek adli para cezası miktarı bulunacaktır.⁸⁸

Hükümden önce şahsi özgürlüğü sınırlama sonucunu doğuran bütün durumlarda (yakalama, gözaltına alma, tutuklama vb.) geçirilen süreler nedeniyle, adli para cezasından indirim yapılırken bir gün yüz Türk Lirası sayılır. Bu konuda hüküm getiren YTCK m. 63'te, "Hüküm

⁸⁵ Özgenç, s. 640.

⁸⁶ Dönmezer/Erman, C. II, s. 664.

⁸⁷ Çınar, s. 50; Özgenç, s. 639.

⁸⁸ Özgenç, s. 639.

kesinleşmeden önce gerçekleşen ve şahsi hürriyeti sınırlama sonucunu doğuran bütün haller nedeniyle geçirilmiş süreler, hükmolunan hapis cezasından indirilir. Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, bir gün yüz Türk Lirası sayılmak üzere, bu cezadan indirim yapılır” hükmüne yer verilmiştir.

Her bir suç için belirlenen kısa süreli hapis cezası ayrı ayrı paraya çevrilmelidir. Mülga 765 sayılı TCK ile 647 sayılı CİK’in uygulanması nedeniyle, Yargıtay’ın verdiği kararlarda bu durum açıkça belirtilmiştir.⁸⁹ YTCK’da cezaların toplanması (içtiması) öngörülmemiştir. Bu nedenle, her suçtan ayrı ayrı verilen kısa süreli hapis cezaları da toplanmayacağına göre, adli para cezasına çevrilmeleri de zorunlu olarak ayrı ayrı yapılacaktır.⁹⁰

Hapis cezası için bir günün, adli para cezası için bir Türk Lirası’nın artakalanı hesaba katılmaz ve bu cezalar infaz edilmez (YTCK m. 61/6).

Türk Ceza Kanunu’nda geçen “*Türk Lirası*” ibaresi karşılığında, uygulamada, 28.1.2004 tarihli ve 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Para Birimi Hakkında Kanun hükümlerine göre ülkede tedavülde bulunan para “*Yeni Türk Lirası*” olarak adlandırıldığı sürece, bu ibare kullanılır (5252 sayılı kanun, m. 8).

06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “*Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük*”ün “*Seçenekli yaptırımlarda uygulanacak rejim*” kenar başlıklı 51. maddesinin birinci fıkrasında, *kısa süreli hapis cezasının yerine hükmedilen adli para cezasının infazı* konusuna yer

⁸⁹ “Her bir suç için belirlenen özgürlüğü bağlayıcı cezaların ayrı ayrı paraya çevrilmesinden sonra içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğinin gözetilmesi” Y. 4. CD. T: 22.2.2005, E: 2003/12827; K: 2005/1233; “Saldırgan sarhoşluk ile sarhoşluk suçlarından verilen özgürlüğü bağlayıcı cezalara ayrı ayrı 647 sayılı yasanın 4. maddesi uygulandıktan sonra cezaların toplanması gerekirken, hapis cezalarının önce toplanıp daha sonra para cezasına çevrilmesi bozmayı gerektirmiştir”: Y. 4. CD. T: 28.2.2005, E: 003/17145. Yayımlanmamış bu kararlar için bkz., Çınar, s. 51.

⁹⁰ Çınar, s. 51. Önceki uygulamada, cezaların içtiması halinde, “kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza” tespit edilirken, içtimaya tabi kılınan her bir suçtan dolayı tayin edilen hürriyeti bağlayıcı cezanın ayrı ayrı ele alınarak, bunların teker teker bir yılı geçmemeleri halinde 647/4 maddenin ayrı ayrı uygulanması gerekeceği kabul edilmişti. Yargıtay da bu yönde kararlar vermişti. Örneğin, YCGK, T: 18.4.1966, E: 134, K: 91; Y. 5. CD. T: 10.6.1991, E: 91/2942, K: 91/3123. Bu konuda bkz., Dönmezer/Erman, C. II, s. 666.

verilmiştir. Buna göre, *kısa süreli hapis cezasının yerine hükmedilen adli para cezasının infazı* aşağıdaki esaslara göre gerçekleştirilir:

a. 5237 sayılı kanunun 50. maddesine göre hapis cezasına seçenek olarak mahkemece belirlenen adli para cezası, hükümde yer alan para miktarı devlet hazinesine ödenerek yerine getirilir,

b. Kesinleşen adli para cezasını içeren ilam, Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilir. Cumhuriyet Savcısı hapis cezasından çevrilen adli para cezasının otuz gün içinde ödenmesi için hükümlüye bir ödeme emri tebliğ eder,

c. Hükümde, adli para cezası takside bağlanmamış ise, otuz günlük süre içinde adli para cezasının üçte birini ödeyen hükümlünün isteği üzerine geri kalan kısmının birer ay ara ile iki eşit taksitte ödenmesine imkan sağlanır. İlk taksitin süresinde ödenmemesi halinde, durum mahkemeye bildirilir. Cumhuriyet Savcısı'nın talebi üzerine mahkemece, kısa süreli hapis cezasının kısmen infazına karar verilir ve bu karar derhal infaz edilir,

d. Hükümde adli para cezası takside bağlanmış ise kararda belirtilen süreye göre infaz edilir. Otuz gün içinde ilk taksitin ödenmemiş olması halinde, durum mahkemeye bildirilir, kararda yer almamış olsa bile Cumhuriyet Savcısı'nın talebi üzerine hükmü veren mahkemece kısa süreli hapis cezasının tamamen infazına, sonraki bir taksitin ödenmemiş olması halinde ise kısmen infazına karar verilir ve bu karar derhal infaz edilir,

e. Bu fıkra hükümlerine göre hapis cezasından adli para cezasına çevrilip de ödenmeyen adli para cezasının mahkemece hapis cezasına dönüştürülmesi halinde bu cezanın infazında koşullu salıverilme hükümleri uygulanır,

f. Bu fıkra hükümlerine göre çocuklar hakkında hapis cezasından adli para cezasına çevrilen ancak ödenmeyen adli para cezaları yeniden hapse dönüştürülemez. Bu cezalara ilişkin ilam, tahsili için mahallin en büyük mal müdürlüğüne gönderilir. Bu makamlarca, 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre adli para cezası tahsil edilir. İlamın gönderme tarihi esas alınmak suretiyle Cumhuriyet Başsavcılığı'nca infaz defterindeki kayıt kapatılır ve mahkemesine bildirilir,

g. 5237 sayılı kanunun 50. maddesinin dördüncü fıkrasına göre tak-

sirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmesi halinde, bu cezanın infazı hakkında da bu fıkra hükümleri uygulanır.

bb. Diğer Seçenek Yaptırımlara Çevirme

aaa. Mağdurun veya Kamunun Uğradığı Zararın, Aynen İade, Suçtan Önceki Hale Getirme veya Tazmin Suretiyle, Tamamen Giderilmesi (m. 50/1-b).

Mağdurun maruz kaldığı zararın giderilmesi konusu günümüzde oldukça fazla uygulanan ve ceza adaletinin bu yöntemle daha iyi bir şekilde gerçekleşmesine yarayan bir seçenek yaptırım türüdür. Burada suçluya bir şey yapılmamakta, suçlunun bir şey yapması ön plana çıkmaktadır. Böylece toplumsal uyum sağlanacağı gibi, suçluda da toplumun bir parçası olduğu bilinci yerleşecektir. Suçlu zarar verdiği kişinin bir insan olduğu bilincine varıp, ona ne denli üzüntü ve acı verdiğini görecektir. Bu kapsamda, Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli uygulamalar geliştirilmiş ve fail ile mağdurun görüşmelerinin “zararın giderimi” sisteminin başarısını artırmakta olduğu düşüncesinden hareketle, fail ile mağdurun kontrol altındaki bir ortamda yüz yüze görüşmeleri sağlanmaktadır.⁹¹ Alman CKŞ 56b, mağdurun zararının giderilmesini cezası ertelenen hükümlünün tabi tutulacağı yükümlülükler arasında göstermektedir. İngiltere’de ise, mağdurun zararının giderilmesi koşullu salıverme kurumu ile birlikte uygulanmaktadır.⁹²

Aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, suçtan zarar gören mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesi sağlanabilir. Asıl olarak kanunun burada ifade etmek istediği konu mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesidir. Bu kapsamda mağduriyetin giderilmesinin hukuki niteliği tartışmalıdır. Bunun bir ceza mı, yoksa tedbir mi veya bunların dışında üçüncü bir yaptırım türü mü olduğu yönündeki tartışmalar sürmektedir.⁹³

⁹¹ Sokullu/Akinci, s. 684.

⁹² Erdem, s. 209.

⁹³ Mağduriyetin giderilmesinin bir yaptırım olmaktan çok, suç politikası ilkelerinin hayata geçirilmesi konusunda bir araç olduğu ve bu yönüyle, mağduriyetin giderilmesinin ceza hukukunda değişik amaçlarla uygulanabileceği ileri sürülmüştür. Bu konudaki açıklamalar için bkz., Özbek, s. 498.

Mağdurun veya kamunun uğradığı zarar aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle olmak üzere üç şekilde giderilecektir. Mülga 647 sayılı kanun m. 4/2’de sadece aynen iade ve tazmine yer verilmişken, YTCK bu yaptırımlara “suçtan önceki hale getirmeyi” de eklemiştir. Burada belirtilmesi gereken konu, zararın kısmen giderilmesinin yeterli olmadığıdır. Zararın tamamen giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin medeni hukuk esaslarına göre yapılacaktır.⁹⁴

Bir başka konu ise, Mülga 647 sayılı kanundan farklı olarak hükmün sadece suçtan zarar gören mağdurun değil, kamunun uğradığı zararın giderilmesi de seçenek bir yaptırım olarak düzenlenmiştir.⁹⁵

YTCK’nın bazı suçlarda düzenlediği etkin pişmanlık başlığı altında kabul ettiği zararın giderilmesine ilişkin hükümler ile m. 50/1-b hükmünün birlikte uygulanabilmesi, her iki hükmün hukuki niteliklerinin birbirinden farklı olması sebebiyle mümkün görülmemektedir. Çünkü YTCK’nın çeşitli maddelerinde düzenlenen etkin pişmanlık halleri cezayı etkileyen bir sebep iken, YTCK m. 50 anlamında aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin, ceza yerine geçen bir tedbirdir. Bu durumda, etkin pişmanlık hallerinde sadece cezanın azalması, ancak varlığını devam ettirmesi söz konusu iken, YTCK m. 50 uygulandığında artık ceza uygulanmayacaktır.⁹⁶

Öte yandan, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün “Seçenekli yaptırımlarda uygulanacak rejim” kenar başlıklı 51. maddesinin ikinci fıkrasında, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının infazına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna göre, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının infazı aşağıdaki esaslara göre gerçekleştirilir:

a. Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi, suç nedeniyle uğranılan zararın aynen iade edilmesi, suçtan önceki hale getirilmesi veya tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi şeklinde yerine getirilir,

⁹⁴ Özbek, s. 498.

⁹⁵ Öztürk/Erdem, s. 277; Özbek, s. 499.

⁹⁶ Daha geniş açıklamalar için bkz., Özbek, s. 499.

1. Zararın aynen iade edilmesi; hükümlünün işlediği suç nedeniyle haksız olarak ele geçirdiği şeyi aynen ya da satın almak suretiyle suçtan zarar görene iade etmesidir.

2. Suçtan önceki hale getirme; suç nedeniyle verilen zararın, hükümlü tarafından ya da başkası aracılığıyla çalışmak, çalıştırılmak, tamir etmek veya buna benzer faaliyetlerle giderilmesidir.

3. Zararın tazmin edilmesi; suç nedeniyle verilen zararın bedelinin suçtan zarar görene ödenerek tazmin edilmesidir.

b. Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın miktarı, mahkemece kararda belirtilmemiş ise, 5275 sayılı kanunun 98. maddesine göre Cumhuriyet Savcısı'nın talebi ile uğranılan zararın tespiti mahkemeden istenir,

c. Mağdurun ya da kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesini içeren kesinleşmiş ilam, Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilir. Cumhuriyet Savcısı, zararın otuz gün içinde tamamen giderilmesini hükümlüye tebliğ eder,

d. Hükümlü adresine yapılan bu tebligatta gösterilen zararı, otuz günlük süre içinde tamamen gidermezse Cumhuriyet Başsavcılığı'na, durum hükmü veren mahkemeye bildirilir.

bbb. En Az İki Yıl Süreyle Bir Meslek veya Sanat Edinmeyi Sağlamak Amacıyla, Gerektiğinde Barınma İmkânı da Bulunan Bir Eğitim Kurumuna Devam Etme (m. 50/1-c).

Kısa süreli hapis cezası yerine, hükümlünün barınma imkanı bulunan bir eğitim kurumuna bir meslek ya da sanat öğrenmesi amacıyla devam etmesine karar verilebilir.

Bu süre en az iki yıldır. Mahkemenin daha fazla bir süre belirlemesi de mümkündür. Eğitim kurumu, hükümlünün koşulları ya da eğitimin özelliği gereği barınma imkanı olan bir kurum olabilir. Yaptırım, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlama amacına yönelik olmalıdır.⁹⁷

Bu konuda, Mülga 647 sayılı kanunun 4/1, b 3'te ise, "Altı ayı geçmemek üzere bir eğitim veya ıslah kurumuna devam etme" yaptırımı düzenlenmişti.

⁹⁷ Çınar, s. 52; Özbek, s. 500.

Öte yandan, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün “Seçenekli yaptırımlarda uygulanacak rejim” kenar başlıklı 51. maddesinin üçüncü fıkrasında, *bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infazına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna göre, bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infazı aşağıdaki esaslara göre gerçekleştirilir:*

a. Bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infazı, hükümlünün mahkeme kararıyla en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkanı da bulunan eğitim kurumunda eğitime tabi tutulması suretiyle yerine getirilir,

b. Denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosu, ilgili kurumlarla işbirliği yaparak, bölgelerinde bulunan eğitim kurumlarını belirler ve mahkemelere verir,

c. Kesinleşen bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımını içeren ilam Cumhuriyet Başsavcılığı’na verilir. Cumhuriyet Başsavcılığı’nca ilam denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğüne ya da bürosuna gönderilir. Bu birimlerce yapılacak tebligatta on gün içinde hükümlünün kararın infazı için başvurması istenir. Başvuru halinde hükümlüye eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infaz şekli bildirilir.

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması halinde durum Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Diğer taraftan, “Eğitim kurumuna devam etme yaptırımı”nın yerine getirilmesi ile ilgili olarak, 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin⁹⁸ 32. maddesinde ayrıntılı

⁹⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Kanun’da düzenlenmiş bulunan; adli kontrol, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, cezanın koşullara bağlı ve denetimli olarak ertelenmesi, büyüklere, çocuklara, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, koşullu salıverilme, koşullu salıverilenler ile mükerrerler ve özel tehlikeli hükümlüler hakkında denetimli serbestlik, cezanın konutta infazına ilişkin hükümlerle örtüşen ve bu kanunlarla getirilen yeni sistemin işleyebilmesi için çok önem

hükümlere yer verilmiştir.

Söz konusu hükme göre, “*bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımı*”, 5237 sayılı kanunun 50. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi gereğince hükümlünün mahkeme kararıyla en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesi suretiyle, yerine getirilir.⁹⁹

Hükümlünün en az iki yıl süreyle bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine ilişkin mahkeme ilamı Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı’nca; ilam ve infaz evrakı denetimli serbestlik genel defterine¹⁰⁰ kaydedildikten sonra dene-

taşıyan bu görevlerin yerine getirilebilmesi, suçtan zarar görenlere psiko-sosyal ve diğer yardımların yapılabilmesi, salıverilme sonrası iş sağlanmasına yardımcı olunması konularında başarıya ulaşılabilmek için gerekli merkezler ile kurulların oluşturulması amacıyla hazırlanan 03.07.2005 tarihli ve 5402 sayılı “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu” Resmi Gazete’nin 20 Temmuz 2005 tarihli ve 25881 sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Buna paralel olarak, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Danışma Kurulu’nun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı’nın, denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurullarının teşkilat, görev ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla hazırlanan “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği” Resmi Gazete’nin 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik; Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Danışma Kurulu’nun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı’nın, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlükleri ve büroları ile koruma kurullarının teşkilat, görev, çalışma ve denetimine ilişkin usul ve esasları ile yapılacak yardım ve infaz işlemleri hakkındaki kuralları, bu süreçte katılan kişilerin görev, yetki, hak ve yükümlülüklerini kapsamaktadır.

⁹⁹ Bu maddede geçen “yıl” ifadesi Milli Eğitim Bakanlığı’nca uygulanan eğitim ve öğretim yılıdır (Denetimli Serbestlik Yön. m. 32/Son).

¹⁰⁰ 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin 80. maddesi gereğince Cumhuriyet Başsavcılıkları’nda “denetimli serbestlik genel defteri”, şube müdürlükleri ve bürolarda ise “denetimli serbestlik defteri” tutulması zorunludur. 1.6.2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, “Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik”in 9 ve 13. maddelerinde yapılan ve 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı RG’de yayımlanarak yürürlüğe giren değişiklik; tedbir kararlarının düzenli ve aksamayacak bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla denetimli serbestlik genel defterinin tutulması öngörülmüştür. Bu deftere; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (c), (d), (e) ve (f) bentleri ile 51. maddesinin dördüncü fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde, 53. maddesinin beşinci ve altıncı fıkrasında, 191. maddesinin ikinci fıkrasında, 221. maddesinin beşinci

timli serbestlik şube müdürlüğü veya bürosuna gönderilir. Şube müdürlüğü veya büro ilamı, denetimli serbestlik defterine¹⁰¹ kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar. Bu yaptırım hükümlünün eğitim kurumuna başladığı tarihte başlar. Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması, halinde şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir (Denetimli Serbestlik Yön. m.32/2-5).

Hükümlünün bu süre içinde başvurması halinde ise, kararın yerine getirilmesi için şube müdürlüğü veya büro bir denetim planı hazırlar. Bu planda; hükümlünün hangi kurum veya kuruluşa, hangi gün ve

fıkrasında, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri'nin İnfazı Hakkında Kanun'un 105. maddesinin dördüncü fıkrasında, 107. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkrasında, 108. maddesinin dördüncü ve altıncı fıkrasında, 110. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 19. maddesi ile 23. maddesinde belirtilen ilamlar kaydedilecektir. Denetimli serbestlik genel defteri; sıra numarası, hakkında tedbir uygulanan kişinin; kimliği, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, kararı veren Cumhuriyet Başsavcılığı veya mahkemenin adı, kararın tarih ve numarası, suçu, kararın geldiği tarih, kararın konusu, takip eden uzmanın kimliği, kararın uygulanmasına başlanıldığı ve bitirildiği tarih sütunlarını içerir (Kalem Yönetmeliği m.13/5-6).

Hapis ve adli para cezasına ilişkin ilamlar Türk Ceza Kanunu'nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendinde belirtilen seçenek yaptırımlar, 53. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen güvenlik tedbiri, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60. maddelerinde belirtilen güvenlik tedbirleri ile sadece rehber görevlendirilmesine ilişkin kararlar denetimli serbestlik genel defterine kayıt edilmezler.

¹⁰¹ "Denetimli serbestlik defteri", "Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği"nin 81. maddesi gereğince, tedbir kararlarının düzenli ve aksamayacak bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla tutulması gereken defterdir. Denetimli serbestlik defterine; eğitim kurumuna devam etme yaptırımı veya yükümlülüğü, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımı, ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ve belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma seçenek yaptırımı, kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı veya yükümlülüğü, cezanın konutta infazı yaptırımı, belli hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanması güvenlik tedbiri, meslek ve sanatın icrasının yasaklanması ya da sürücü belgesinin geri alınması güvenlik tedbiri, etkin pişmanlık halinde hükmedilen güvenlik tedbiri ile tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri kaydedilir. Bu defter; sıra numarası, denetimli serbestlik genel defter numarası, hakkında tedbir uygulanan kişinin kimliği, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, kararı veren mahkemenin adı, kararın tarih ve numarası, suçu, kararın geldiği tarih, kararın konusu, takip eden uzmanın kimliği, kararın uygulanmasına başlanıldığı ve bitirildiği tarih ile düşünceler sütunlarını içerir.

saatlerde ne tür bir eğitim alacağı ve hükümlünün hangi aralıklarla şube müdürlüğü veya büroyu ziyaret edeceği, denetimli serbestlik görevlilerinin hangi aralıklarla hükümlünün okul, aile ve sosyal çevresi ile görüşeceği gibi bilgiler yer alır. Bu çerçevede denetimli serbestlik görevlileri öncelikle hükümlünün ailesi, öğretmenleri ile gerektiğinde hükümlünün eğitim gördüğü yerdeki kurum amiri veya varsa rehber öğretmenle düzenli görüşmeler yapar. Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı, hükümlüye, çocuk hükümlünün yasal temsilcisine ve ilgili eğitim kurumuna bildirilir. Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Denetim planına uyulmadığının ilgili eğitim kurumu tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi halinde durum bir tutanakla mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilerek ilgili eğitim kurumundan evrak istenir ve kayıt kapatılır (Denetimli Serbestlik Yön. m. 32/6-9).

Hükümlünün devam ettiği eğitim kurumunun disiplin kurallarını ihlal etmesi halinde, bu durumun söz konusu yaptırımın ihlali olup olmadığı, şube müdürlüğü veya büroca değerlendirilerek bu konuda gerekçeli bir karar verilir. Fiilin yaptırımın ihlali olarak değerlendirilmesi halinde, evrak gereği için mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Fiilin yaptırımın ihlali olarak değerlendirilmemesi halinde aynı usulde işlem yapılarak mahkemeye bilgi verilir (Denetimli Serbestlik Yön. m.32/10).

Yaptırım sona erdiğinde durum ilgili eğitim kurumuna iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir.

Şube müdürlüğü veya bürolar, bölgelerinde bulunan örgün ve yaygın eğitim kurumlarıyla görüşmeler yaparak hükümlüleri bu eğitim kurumlarından hangilerinde ve ne surette eğitime alacaklarına dair bilgi alırlar ve bu kurumlara ait listeleri her yılın Eylül ayına kadar oluşturarak mahkemelere verirler. Bu yaptırım ve yükümlülüklerin uygulanmasında gizlilik ilkesine öncelikle uyulur (Denetimli Serbestlik Yön. m. 32/11-13).

ccc. Mahkum Olunan Cezanın Yarısından Bir Katına Kadar Süreyle, Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma (m. 50/1-d).

Kısa süreli hapis cezası yerine hükümlünün belli bir yere gitmesi veya bazı etkinlikleri yapması yasaklanabilir. Bunun süresi ise, mahkemece hükmedilen hapis cezasının yarısından bir katına kadardır. Başka bir anlatımla bu süre, hapis cezasının süresinin yarısından az olamayacaktır. Ayrıca, hükmedilen hapis cezasının süresinin bir katını da geçemeyecektir.¹⁰²

Mülga 647 sayılı kanunun 4/1-4'te ise bu konuda *“Bir yılı geçmemek kaydıyla muayyen bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan men”* tedbirine yer verilmişti.

Öte yandan, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren *“Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”* ün *“Seçenekli yaptırımlarda uygulanacak rejim”* kenar başlıklı 51. maddesinin dördüncü fıkrasında, *belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna göre, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı aşağıdaki esaslara göre gerçekleştirilir:*

a. Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı, hükümlünün mahkeme kararıyla mahkum olduğu hapis cezasının yarısından, bir katına kadar süreyle belirli yerlere gitmekten ya da belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanması şeklinde yerine getirilir,

b. Kesinleşen mahkeme kararında gösterilen belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinliklere katılmaktan yasaklanma yaptırımı içeren ilam Cumhuriyet Başsavcılığı’na verilir. Cumhuriyet Başsavcılığı’nca ilam denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna gönderilir. Bu birim tarafından, yapılacak tebligatta on gün içinde hükümlünün kararın infazı için başvurması istenir. Başvurması halinde hükümlüye belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinliklere katılmaktan yasaklanma yaptırımının infaz şekli bildirilir. Hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on

¹⁰² Çınar, s. 52; Özbek, s. 500-501.

gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması halinde durum Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Diğer taraftan, “belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımı”nın yerine getirilmesi ile ilgili olarak, 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin 33. maddesinde ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

Söz konusu maddeye göre, “belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımı”, 5237 sayılı kanunun 50. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince, mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle hükümlünün belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanması suretiyle yerine getirilir¹⁰³ (Denetimli Serbestlik Yön. m.33/1). Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımına ilişkin ilam, mahkemece Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığın’ca ilam denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya gönderilir. Şube müdürlüğü veya büro ilamı, denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar. Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde gelmemesi ve en geç otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması halinde defterdeki kayıt kapatılarak durum Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir. Bu yaptırım, hükümlü veya çocuk hükümlünün yasal temsilcisine bildirildiği tarihte başlar. Hükümlüye yapılacak bildirimde geçerli, haklı ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmadığı halde gelmemesinin, yükümlülüğü ihlal sayılacağı ile gelmemenin kanuni sonuçları mutlaka hatırlatılır. Hükümlünün bu süre içinde başvurması halinde ise, şube müdürlüğü veya büro kararın yerine getirilmesi için hükümlü ile görüştükten sonra bir denetim planı hazırlar. Bu planda; hükümlünün gitmemesi gereken yerler veya yapmaması gereken etkinlikler belirtilir. Ayrıca hükümlünün hangi aralıklarla şube müdürlüğü veya büroyu

¹⁰³ Maddede geçen “belirli yerler ve etkinlikler”; hükümlünün suç işlemesinde, suç yönelmesinde ya da kötü alışkanlıklar kazanmasında veya bağımlılık yapan maddeler kullanmasında; çevresel, psikolojik, sosyal veya ekonomik etkisi bulunan ya da onun yeniden suç işlemesine yol açan etkenleri güçlendirecek yerler veya etkinliklerdir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 33/2).

ziyaret edeceği, denetimli serbestlik görevlilerinin hangi aralıklarla hükümlünün aile ve sosyal çevresi ile görüşeceği gibi bilgiler yer alır. Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı, hükümlüye, çocuk hükümlünün yasal temsilcisine, ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluğa bildirilir. Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Ancak ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde denetim planı ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluk tarafından takip edilir. Denetim planına uyulmadığının kolluk, ilgili kurum veya kuruluş tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi halinde durum mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilerek kolluk ile ilgili kurum ve kuruluştan evrak istenir ve kayıt kapatılır. Yaptırım sona erdiğinde durum kolluk ile ilgili kurum ve kuruluşa iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 33/2-Son).

ddd. Sağladığı Hak ve Yetkiler Kötüye Kullanılmak Suretiyle veya Gerektirdiği Dikkat Ve Özen Yükümlülüğüne Aykırı Davranılarak Suç İşlenmiş Olması Durumunda; Mahkum Olunan Cezanın Yarısından Bir Katına Kadar Süreyle, İlgili Ehliyet ve Ruhsat Belgelerinin Geri Alınmasına, Belli Bir Meslek ve Sanatı Yapmaktan Yasaklanma (m. 50/1-e).

Bu yaptırımın uygulanabilmesi bakımından çevirme için aranan koşullar dışında, üçüncü bir koşul getirilmiş bulunmaktadır.¹⁰⁴ İlgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya ilişkin yaptırımların uygulanabilmesi için, bunların sağladığı hak ve yetkilerin kötüye kullanılması suretiyle veya belli bir meslek ve sanatın gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması gerekmektedir. Böylece, ancak suçun, ehliyet ve ruhsatla ya da meslek ve sanatın yerine getirilmesiyle bağlantılı olması gerekir. Suçla bağlantılı olmak koşuluyla, her türlü ehliyet ve ruhsat belgesi geri alınabilir. Yine, suçun yapılan meslek ve sanatla ilgili olması koşuluyla her türlü meslek ve sanatın yasaklan-

¹⁰⁴ Özbek, s. 501.

ması söz konusu olabilir. Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ile belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma süreleri, hükümlü hakkında hükmedilen hapis cezasının yarısından az, bir katından fazla da olamaz.¹⁰⁵

Kısmen de olsa, benzer bir düzenlemeye Mülga 647 sayılı kanunun m. 4/1, b 4 ve 5'te yer verilmiştir. Söz konusu maddenin birinci fıkrasının (4) numaralı bendinde *"bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan men"*, (5) numaralı bendinde ise, *"her nev'î ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar muvakkaten geri alınması"* tedbirleri yer almıştır.

Bu konuda, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Ceza İnfaz Kurumları'nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri'nin İnfazı Hakkında Tüzük"*ün *"Seçenekli yaptırımlarda uygulanacak rejim"* kenar başlıklı 51. maddesinin beşinci fıkrasında, *ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.* Buna göre, *ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı aşağıdaki esaslara göre gerçekleştirilir:*

a. Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ile belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı, mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, hükümlünün ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanması şeklinde yerine getirilir,

b. Kesinleşen ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımını içeren ilam, Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilir. Cumhuriyet Başsavcılığı'nca, ilam denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna gönderilir. Bu birim tarafından yapılacak tebligatta on gün içinde hükümlünün kararın infazı için başvurması istenir. Başvurması halinde hükümlüye belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının infaz şekli bildirilir. Hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması halinde durum Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

¹⁰⁵ Çınar, s. 52-53; Özbek, s. 501.

Diğer taraftan, “ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ve belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma seçenek yaptırımı”nın yerine getirilmesi ile ilgili olarak, 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin 34. maddesinde ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

Söz konusu maddeye göre, “ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ve belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımı”, 5237 sayılı kanunun 50. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi gereğince sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanması suretiyle yerine getirilir.¹⁰⁶ Mahkemece ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ve belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımına ilişkin ilam Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı’nca ilam denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya gönderilir. Şube müdürlüğü veya büro ilamı denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar. Ayrıca ilamın bir örneğini Türkiye İş Kurumu ile ilgili kurum ve kuruluşlara gönderir. Bu yaptırım, hükümlüye bildirildiği tarihte başlar.

Makbuz karşılığında teslim alınan ehliyet ve ruhsat belgeleri ilgilinin dosyasında saklanır.

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması halinde şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 34/3-7).

Hükümlünün bu süre içinde başvurması halinde ise, şube müdürlüğü veya büro ilamın yerine getirilmesi için bir denetim planı hazır-

¹⁰⁶ Bu maddenin uygulanmasında hükümlü tarafından kullanılmakta olan ehliyet ve ruhsat veya yürütülmekte olan meslek ve sanat, sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmesine neden olan ehliyet ve ruhsat ile meslek ve sanattır (Denetimli Serbestlik Yön. m. 34/2).

lar. Bu planda; meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının başlangıç ve bitiş tarihleri, gerektiğinde hükümlünün hangi aralıklarla şube müdürlüğü veya büroyu ziyaret edeceği, denetimli serbestlik görevlilerinin hangi aralıklarla hükümlünün aile ve sosyal çevresi ile görüşeceği gibi bilgiler yer alır. Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı, hükümlüye, ilgili meslek kuruluşuna, mahalli idareye ve kolluğa bildirilir. Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Ancak ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde denetim planı ilgili meslek kuruluşu ile kolluk tarafından takip edilir. Denetim planına uyulmadığının kolluk, mahalli idare veya ilgili meslek kuruluşu tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi halinde durum mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilerek kolluk, mahalli idare ile ilgili meslek kuruluşundan evrak istenir ve kayıt kapatılır. Yaptırım veya yükümlülük sona erdiğinde durum kolluk, mahalli idare ile ilgili meslek kuruluşuna iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 34/8-Son).

eee. Mahkum Olunan Cezanın Yarısından Bir Katına Kadar Süreyle ve Gönüllü Olmak Koşulu ile Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma (m. 50/1-f).

Esasen tüm suçların kamu düzenini bozan eylemler olduğu düşünülürse, her suçta değişmeyen bir mağdur bulunmaktadır ki, o da toplumdur. Başka bir anlatımla, birçok suçun, o suçun mağdurları dışında topluma da zarar verdiği bilinmektedir. Toplumun uğradığı zararın en iyi giderim yöntemi de hükümlünün cezasının toplum hizmetinde çalıştırılması suretiyle infaz edilmesidir. Birçok ülkede bunun çeşitli uygulamalarının yapıldığı bilinmektedir.¹⁰⁷

İngiltere toplum hizmetini bir yaptırım türü olarak 1972'den beri on yedi yaşından büyük kişilere uygulamaktadır. Bu konudaki yasanın yürürlüğe girişiyle birlikte, mahkumları 40 ila 240 saat çalışmaya

¹⁰⁷ Sokullu/Akıncı, s. 684; Çalışma cezasının diğer cezalara oranla çok önemli üstünlükleri olmakla beraber, özellikle piyasa ekonomisi koşullarında işsizliğin gittikçe yaygınlaştığı bir ortamda, bu cezanın uygulanmasında bazı güçlüklerin yaşanacağı da ifade edilmiştir. Bu konuda bkz., Erdem, s. 211.

mahkum etmek mümkün hale gelmiştir. İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı bir araştırma, uyuşturucu ve uyarıcı madde tutkunu, alkolik ve şiddet içeren suçlar işlemiş suçluların bile, toplum hizmetlerini başarıyla tamamlamış olduklarını ortaya koymuştur.¹⁰⁸ Hükümlü kendisine uygun işi, denetim memurunun göstereceği listeden veya bizzat belirleyebilme olanağına sahiptir. Daha çok gündeme gelen işler; yaşlılar yurdu, hastane ve çocuk yurdu gibi yerlerde hizmet görme; park bahçe ve mezarlıklarda temizlik işlerini görme; yaşlı hasta ve bakıma muhtaç kişilere bakma; sosyal kuruluşların inşaat ve tamir işleri gibi işlerdir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde, ya belli bir miktara kadar para cezasına hükmolunmakta veya önceki hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı yoluna gidilmektedir.¹⁰⁹

Fransa'da, 1983 tarihli bir kanunla cezanın ertelenmesi ile bağlantılı biçimde bir yükümlülük olarak hükümlüyü kamu yararına çalıştırma yoluna gidilmektedir.¹¹⁰ Burada, hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkum olan kişi, hakimın uygun görmesi durumunda 40 ila 140 saat arasında kamu yararına çalıştırılabilir. Ancak, çalışmak istemeyen veya duruşmaya gelmeyen hükümlüye bu ceza uygulanmaz.¹¹¹

İtalya'da, İnfaz Yasası'nın 47. maddesi toplumsal hizmet konusunu ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Düzenlemedeki temel amaç suçlunun yeniden eğitimi ve başka suçları işlemesi tehlikesini önlemektir. Bunun başarıya ulaşacağı kanısının doğması halinde, bu yaptırım uygulanacaktır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın süresi üç yılı geçmiyorsa, hükümlü çekeceği cezaya eşit bir dönem için kurum dışında toplum hizmetine mahkum edilir. Bunun için hükümlünün kurumda en az bir ay süreyle; sosyal davranışları ve kişiliği gözlemlenir. Bu uygulamaya talep üzerine karar verilir. Bu konuda verilen karar üzerine, hükümlü salıverilirken düzenlenen tutanağa hükümlünün uyması gereken koşullar ve yapacağı hizmetin ayrıntıları, örneğin hareket özgürlüğünün sınırları ve belirli yerlere gitme yasağı belirtilir. Ayrıca birden fazla yerde kalıp kalamayacağı veya kalacağı belli bir yer gösterilir. Özellikle başka suçları işlemesine yol açabilecek kişisel ilişkileri veya faaliyetlerinin önlenmesine ilişkin bazı yasaklara da tutanakta yer verilir. Sosyal Hiz-

¹⁰⁸ Sokullu/Akıncı, s. 684.

¹⁰⁹ Erdem, s. 211.

¹¹⁰ Erdem, s. 211.

¹¹¹ Sokullu/Akıncı, s. 684, dn. 32.

met Kurumu, hükümlünün davranışlarını denetleyerek ailesi ve diğer çevresi ile temaslar kurarak, sosyal yaşama uyum sağlama konusundaki güçlüklerin aşılmasına yardımcı olur. Bu kurum, düzenli aralıklarla hükümlünün davranışları hakkında gözetim yargıcına bilgi verir. İnfaz sırasında gözetim yargıcı hükümlünün sergilediği duruma göre, gerek görürse bu hükümlerde değişiklik yapabilir. Hükümlünün davranışları yasaya ve tutanakta belirlenen koşullara aykırılık oluşturursa ve toplum hizmetinin uygulanması ile bağdaşmaz olduğu ortaya çıktığında, bu uygulama sonlandırılır. Toplum hizmeti dönemi başarılı bir şekilde sona erince ceza tüm sonuçları ile ortadan kalkar.¹¹² 1981 tarihli bir kanunla da, denetimli serbestlik kurumuna yer verilmiş ve ödenmeyen para cezasının hükümlünün kabul etmesi durumunda çalışmak suretiyle ödenmesine olanak sağlanmıştır. Bu takdirde, çalışma hafta içerisinde sadece bir iş günü için toplum yararına herhangi bir ücret ödenmeksizin gerçekleşmektedir.¹¹³

Almanya’da kamuya yararlı bir işte çalıştırma, genellikle cezanın ertelenmesiyle bağlantılı olarak gündeme gelmektedir. Burada gerek savcı tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesi, gerek deneme amacıyla cezanın ertelenmesi durumunda bir hastane veya yaşlılar yurdu, çocuk yurdu veya kamuya yararlı herhangi bir başka kurumda hükümlünün çalışması bir yükümlülük olarak getirilmiştir. Bunun dışında Genç Ceza Hukuku’nda bir iyileştirme tedbiri olarak, cezanın ertelenmesiyle bağlantılı biçimde çalışma yükümlülüğü gündeme gelebilmektedir.¹¹⁴

Amerika Birleşik Devletleri’nde, zararın giderilmesinde olduğu gibi, toplum hizmetinde de, suçun doğurduğu sonuçların failin aktif katılımını gerektirmekte olduğu kabul edilmektedir. Bu amaca hizmet eden toplum hizmeti kurumu, zararın giderilmesi cezasının koşulları bulunup da, zararı giderilecek bir mağdurun bulunmadığı zaman, hatta böyle bir mağdur olsa bile, gerektiğinde faile uygulanabilecek bir ceza yaptırımıdır. Amerikan federe devletlerinin bir çoğunda toplum hizmeti yasalarla yürürlüğe konulmuştur. 60’lı yıllarda California’da bu günkü anlamda toplum hizmeti bir yaptırım olarak uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle trafik suçu işleyen kadın sürücülerin, ailelerine

¹¹² Sokullu/ Akıncı, s. 685.

¹¹³ Erdem, s. 210.

¹¹⁴ Erdem, s. 211.

zarar vereceği düşüncesiyle hapis cezası yerine toplum hizmetinde çalıştırıldıkları görülmüştür. Amerikan Yüksek Mahkeme'si de, para cezasına mahkum edilmiş olup da, bunu isteği dışında ödeyememiş olan hükümlülerin cezalarının mahkemelerce hapis cezasına çevrilmesini yasaklayarak ve ödenmeyen para cezalarının toplum hizmeti olarak infaz edilmesi gerektiğini belirterek bu uygulamayı desteklemiştir. Yine, Yüksek Mahkeme'ce, 1983 yılında verilen bir başka kararla da, zararın giderilmesine mahkum edilen suçluların, bu ödemeyi yapmamaları durumunda cezalarının toplum hizmeti uygulamasına dönüşmesine karar verilmiştir.¹¹⁵

Amerikan sistemine göre, hükümlülerin ücretsiz olarak çalıştırılmaları Anayasa'ya aykırı değildir. Buna bağlı olarak, pek çok federe devlette toplum hizmetini düzenleyen yasalar çıkarılmış ve özellikle 1980'den sonra çıkarılan içkili araç kullanmayı yasaklayan kanunlarda, toplum hizmeti yaptırımına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Öte yandan toplum hizmeti uygulamasının Amerika'da devlet bütçesinden önemli bir yükü kaldırdığı görülmüştür. Buradaki uygulamalarda ilk dikkate alınan husus, suçun ağırlığıdır. Mahkeme belirli bir miktar saat çalışmaya hükmedebileceği gibi, belirli bir işin tamamlanmasına da karar verebilir. Bu suçlunun zarar verdiği malın onarımı veya temizlenmesi şeklinde de gerçekleştirilebilir. Hükümlü bir plana bağlı olarak günün veya haftanın belli saatlerini bu işin bitirilmesine ayırmak zorundadır. Bazen iş bulana kadar toplum hizmetinde çalışmasına karar verilir. Ancak her durumda programın makul olması ve hükümlünün iş saatleri ve ailesine ayıracağı zamanın da dikkate alınması gereklidir.¹¹⁶

Mülga 647 sayılı kanunda yer almayan bu yaptırım, bizim hukuk sistemimizde ilk defa YTCK'da düzenlenmiştir. Mahkemece takdir edilmesi ve hükümlünün de rızasının bulunması durumunda, kısa süreli hapis cezası kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına çevrilebilir. Burada önemli olan husus, bu yaptırıma çevrilme bakımından gönüllülük esasının getirilmiş bulunmasıdır.¹¹⁷ Hükümlünün isteği, cezanın bu

¹¹⁵ Sokullu/ Akıncı, s. 686.

¹¹⁶ Sokullu/ Akıncı, s. 686.

¹¹⁷ Kamuya yararlı bir işte çalıştırma tedbirinin, Anayasa'nın 18/2 maddesi gereğince gönüllülük esasına bağlanması gerekli değilse de, kanun koyucu bu konuda gönüllülük esasının bulunmasını tercih etmiştir. Bu konudaki açıklamalar için bkz., Özbek, s. 501.

önleme çevrilmesi bakımından mutlaka arandığından, istek olmadığı hallerde hükümlünün çalıştırılması da mümkün değildir.¹¹⁸ Kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın süresi, hükmedilen hapis cezasının süresinin yarısından az, bir katından fazla olamaz.

5275 sayılı CGTİK'nın 105. maddesinde kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın infaz şekli düzenlenmiştir. Buna göre;

1. Türk Ceza Kanunu'nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan kısa süreli hapis cezasının yaptırım seçeneklerinden kamuya yararlı bir işte çalıştırma; hükümlünün, ücretsiz olarak bir kamu kurumunun veya kamu yararına hizmet veren bir özel kuruluşun belirli hizmetlerinde çalıştırılmasıdır.

2. Denetimli serbestlik ve yardım merkezleri, bölgelerinde bulunan bu tür kurumlardan hükümlüleri ne suretle çalıştırabileceklerine dair bilgi alırlar ve hizmetler listesini oluştururlar. Bu listeler mahkemelere verilir. Mahkeme, bu listelerden uygun gördüğü hizmeti ve süresini hükümlüye önerir ve bunu reddetme hakkına sahip olduğunu hatırlatır.

3. Diğer bir hapis cezasına hükmedildiğinde kamu yararına çalıştırma kararı verilemez.

4. İki yıl veya daha az süre ile hapis cezasına mahkum olanlardan, hükümlülük süresinin yarısını iyi hale geçirenlerin, istekleri bulunmak koşuluyla kendilerinin veya yasal temsilcilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın istemi üzerine, mahkumiyet sürelerinin geriye kalan yarısını kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına mahkemece karar verilebilir.

5. Mahkeme kararında belirtilen çalışma esasları ile rejimlere uymama halinde, geriye kalan ceza aynen çektirilir."

Bu konuda, 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Ceza İnfaz Kurumları'nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri'nin İnfazı Hakkında Tüzük"ün "Seçenekli yaptırımlarda uygulanacak rejim" kenar başlıklı 51. maddesinin altıncı fıkrasında, kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna göre, "kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazı" aşağıdaki esaslara göre gerçekleştirilir:

¹¹⁸ Çınar, s. 53; Özbek, s. 501.

a. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma; hükümlünün, bir kamu kurumu veya kuruluşunda belirli hizmetlerde, mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla ücretsiz olarak çalıştırılmasıdır,

b. Denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosu, bölgesinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında hükümlülerin ne suretle çalıştırabileceklerine ilişkin olarak bilgi alırlar ve hizmetler listesini oluştururlar. Bu listeler mahkemeye verilir. Mahkeme bu listelerden uygun gördüğü hizmeti ve süresini hükümlüye önerir ve bunu reddetme hakkına sahip olduğunu hatırlatır,

c. Diğer bir hapis cezasına hükmedildiğinde kamu yararına çalıştırma kararı verilemez,

d. İki yıl veya daha az süre ile hapis cezasına mahkum olanlardan, hükümlülük süresinin yarısını iyi halle geçirenlerin, istekleri bulunmak koşuluyla kendilerinin veya yasal temsilcilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın istemi üzerine, mahkumiyet sürelerinin geriye kalan yarısını kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına mahkemece karar verilebilir,

e. Çalışma süresinin hesabında hükümlünün çalıştığı kurumun bu konudaki mevzuatı esas alınır,

f. Kesinleşen kamuya yararlı bir işte çalışma yaptırımını içeren ilâm Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilir. Cumhuriyet Başsavcılığı'na ilâm, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna gönderilir. Bu birim tarafından, yapılacak tebligatta on gün içinde hükümlünün kararın infazı için başvurusu istenir. Hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması halinde durum Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirilir.

Diğer taraftan, “kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı”nın yerine getirilmesi ile ilgili olarak, 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin 35. maddesinde ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

Söz konusu maddeye göre, “kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı” hükümlünün, 5237 sayılı kanunun 50. maddesinin birinci fıkrasının

(f) bendi gereğince mahkum olduğu cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla ücretsiz olarak kamuya yararlı bir işte çalıştırılması suretiyle yerine getirilir.

Mahkemece kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına ait ilam Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı'na ilam denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya gönderilir. Şube müdürlüğü veya büro ilam veya kararı, denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğüne veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar. Bu yaptırım veya yükümlülük, hükümlünün çalışmaya başladığı tarihte başlar (Denetimli Serbestlik Yön. m. 35/2-4).

Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde gelmemesi ve otuz gün içinde seçenek yaptırımın infazına başlanmaması, halinde, şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirir. Hükümlünün bu süre içinde başvurması halinde ise, şube müdürlüğü veya büro kararın yerine getirilmesi için bir denetim planı hazırlar. Bu planda; hükümlünün hangi kurum veya kuruluşta, hangi gün ve saatlerde çalışacağı ve hükümlünün hangi aralıklarla şube müdürlüğü veya büroyu ziyaret edeceği, denetimli serbestlik görevlilerinin hangi aralıklarla hükümlünün iş, aile ve sosyal çevresi ile görüşeceği gibi bilgiler yer alır. Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı; hükümlüye, ilgili kamu veya özel kurum ve kuruluş ile kolluğa bildirilir. Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Ancak ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde denetim planı ilgili kamu veya özel kurum ve kuruluşlar ile kolluk tarafından takip edilir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 35/5-8)).

Denetim planına uyulmadığının kolluk, ilgili kamu ya da özel kurum veya kuruluş tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tutanakla tespit edilmesi halinde durum mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilerek kolluk ile kamu ya da özel kurum veya kuruluştan evrak istenir ve kayıt kapatılır. Ayrıca, yaptırım sona erdiğinde durum kolluk ile ilgili kamu ya da özel kurum veya kuruluşa iletilerek evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 35/9,11).

Hükümlünün devam ettiği iş yerinin disiplin kurallarını ihlal etmesi halinde bunun yaptırım veya yükümlülüğün ihlali olup olmadığı şube müdürlüğü veya büroca değerlendirilerek bu konuda gerekçeli bir karar verilir.

Fiilin, yaptırım veya yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilmesi halinde evrak gereği için mahkemeye veya yetki alanında şube müdürlüğü veya büro bulunmayan Cumhuriyet Başsavcılığı'na iletilmek üzere derhal bağlı bulunulan Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Fiilin yaptırım veya yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilmemesi halinde aynı usulde işlem yapılarak mahkemeye bilgi verilir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 35/12).

Çalışma süresinin hesabında hükümlünün çalıştığı kurumun bu konuda tabi olduğu mevzuat esas alınır. On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak hakkında böyle bir karar verilmişse, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine; eğitimini sürdürenler ise okullarına devamına engel olmayan, hafif işlerde çalıştırılabilir. Bu konuda 22.5.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71, 85 ve 87. maddesi hükümleri uygulanır (Denetimli Serbestlik Yön. m. 35/13-14).

c. Kısa Süreli Hapis Cezalarının Özel İnfaz Usulleri

Kısa süreli hapis cezalarının özel infaz usullerine CGTİHK'in 110. maddesinde yer verilmiştir.¹¹⁹

¹¹⁹ Mülga 647 sayılı CİK'in 8. maddesinde, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine getirilmesi konusunda üç özel şekil kabul edilmiştir. Buna göre;

“Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların hükümlünün veya varsa kanuni vekili veya Cumhuriyet Savcısı'nın talebi üzerine;

1. Hükümlü 65 yaşını ikmal etmiş veya sıhhi durumu cezaevinde bulunmasına mani olacak derecede bozuk olduğu tabip raporu ile belgelendirilmiş ve hükümlülük süresi 60 günü geçmemişse oturduğu yerde,

2. Hükümlülük süresinin 60 günü geçmemesi halinde her hafta Cuma günleri en geç 19.00'da girmek ve pazar günleri aynı saatte çıkmak suretiyle bir cezaevinde,

3. Hükümlülük süresinin 4 ayı geçmemesi halinde serbestçe çalışabilmesini temin için her gün saat 19.00'da girmek ve sabahları 07.00 'de çıkmak suretiyle bir cezaevinde çektirilmesine mahkemece karar verilebilir.

Yukarıdaki fıkralardan birinin tatbikatına ait karara hükümlü tarafından kasten veya ihmali neticesi riayet olunmadığı takdirde bir aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Geri kalan cezası da ayrıca çektirilir.”

Altı ay veya daha az süreli hapis cezaları özel infaz usulüne göre çektirilebilir. Özel infaz usullerinin uygulanması ihtiyaridir.

Maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde “*hafta sonu infaz*”, (b) bendinde ise “*geceleri infaz*” usulüne yer verilmiştir.

Buna göre, hükmü veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkeme, altı ay veya daha az süreli hapis cezasının;

a. Her hafta cuma günleri saat 19.00’da girmek ve pazar günleri aynı saatte çıkmak suretiyle hafta sonları,

b. Her gün saat 19.00’da girmek ve ertesi gün saat 07.00’de çıkmak suretiyle geceleri, ceza infaz kurumlarında çektirilmesine karar verebilir.

“Yarı özgürlük rejimi” olarak da adlandırılan bu usul, İtalyan İnfaz yasasında da düzenlenmiş ve hükümlünün iş, eğitim veya topluma uyum sağlayacağı faaliyetleri yapabilmesi için günün belirli bir bölümünü kurum dışında geçirmesi kabul edilmiştir.

Hükümlü sosyal yaşama yeniden katılma isteğini gösterdiğinde, cezasını çekmeye başlamadan önce yarı özgürlüğe hükmedilebilir. Bu hükümlüler özel cezaevlerinde veya normal cezaevlerinin bu işe ayrılmış özel bölümlerinde tutulurlar.

Hükümlü toplum hizmetine verilmemişse, hafif hapis ve altı aydan fazla olmayan hapis cezasını yarı özgürlük rejiminde geçirebilir. Bu hal dışında hükümlü cezasının en az yarısını çektikten sonra yarı özgürlük rejimine geçirilebilir. Toplum hizmetine verilen hükümlülerin, bu yaptırıma uygun olmadığı belirlenirse, mafya tipi örgütlü suçlar dışındaki suçların faillerine cezalarının yarısı infaz edilmeden de yarı özgürlük rejimi uygulanabilir.

Hükümlü öngörülen tedbirlere uygun davranmadığında, yarı özgürlük rejimi her zaman kaldırılabilir.

Hükümlü haklı bir neden olmadan, on iki saati geçmemek üzere kurumda bulunmaz ise kendisine disiplin cezası uygulanır, daha uzun süre bulunmama halinde ise firar suçu işlenmiş kabul edilir.¹²⁰

¹²⁰ Sokullu/ Akıncı, s. 688.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, “konutta infaz” konusu düzenlenmiştir.¹²¹ 6.4.2006 tarihli ve 5485 sayılı¹²² “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”la, 5275 sayılı CGTİHK’in 110. maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapılmış, üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve diğer fıkra numaraları da buna göre teselsül ettirilmiştir.¹²³ Söz konusu değişiklik gereğince, mahkumiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukuki sorumlulukları saklı kalmak üzere;

a. Kadın veya altmış beş yaşını bitirmiş kişilerin mahkum oldukları altı ay,

b. Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkum oldukları bir yıl,

c. Yetmişbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkum oldukları üç yıl,

veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir.

Konutta infazın en büyük avantajı, mali yönüdür. Gerçekten de, bu tür özel infazın maliyeti, hapis cezasının cezaevinde infazının ma-

¹²¹ Cezanın konutta infazında, hükümlü oturduğu yerde normal hayatını yaşamakta ve iş ve gücüyle uğraşmakta serbesttir. Bulunduğu yeri hiçbir suretle ve sebeple terk edememek şartıyla, kendi üzerinde başka bir kısıtlama yoktur. Hükümlünün bu yükümlülüğe kasten veya taksirle riayetsizlikten kaçınması gerekir. Bkz., Dönmezer-Erman, C. II, s. 670; Sokullu/Akıncı, s. 680; Önder (Ceza), s. 554-555.

¹²² 22 Nisan 2006 tarihli ve 26147 sayılı *Resmî Gazete’de* yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹²³ Maddenin iki ve üçüncü fıkraları değişiklikten önce aşağıdaki şekilde düzenlenmişti:

“(2) Kadın veya altmış beş yaşını bitirmiş hükümlülerin mahkum oldukları altı ay veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine hükmü veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir.”

“(3) Yetmiş beş yaşını bitirmiş olup da üç yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkum olanların, bu cezalarının ceza infaz kurumlarında çektirilmesi sağlık durumları itibarıyla elverişli olmadığı, tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanelerince verilecek raporla tespit edilenler hakkında cezanın konutlarında çektirilmesine hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir. Ancak, mahkumiyete konu suç nedeniyle herhangi bir zarar doğmuşsa, bu zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi şartı da ayrıca aranır. Bunlar hakkında beşinci fıkra hükümleri uygulanmaz.”

liyetinden çok daha düşüktür. Konutta infazın ikinci bir avantajı farklı durumlara uydurulmaya oldukça uygun olmasıdır. Bu infaz türünün en önemli avantajı, cezaevinde infazın ortaya çıkaracağı sorunlar olmaksızın hükümlünün etkisiz hale getirilmesini sağlamasıdır. Suçlu hem yol açtığı zararları ödeyebilecek, hem de devlet hapis cezasının yüksek maliyetinden kurtulmuş olacaktır. Örneğin, cezaevinde infazın suçlu üzerinde hiçbir olumlu etkisinin olmayacağı, aksine olumsuz sonuçlar doğuracağı açıksa, ceza konutta infaz edilmelidir.¹²⁴ Konutta infazın yararları dışında bazı zorluk ve sakıncaları da uygulamada görülmüştür. Öncelikle, hükümlünün konutunda cezasını çekmesinin takibi konusunda bazı teknik zorluklar yaşanabileceği gibi, hükümlünün kontrolü konusunda yeterli personel bulunamamasından kaynaklanan sıkıntılar bulunabilir. Ayrıca, yoğun suçun işlendiği bölgelerde yaşayan suçluların, bu çevrede kalmaya devam etmeleri sakıncalar doğurabilir. Örneğin, uyuşturucu bağımlılarının yoğun olduğu bir çevrede yaşayan bir hükümlü açısından konutta infaz usulünün tercih edilmemesi gerekir.¹²⁵

İtalya’da 1975 tarihli “Cezaevlerindeki Düzene ve Özgürlüğü Kısıtlayan Tedbirlere İlişkin 354 Sayılı Kanun’un” (Ordinamento Penitenziario) VI. Bölümünde, hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek alternatifler arasında “konutta hapis” müessesesini 47 ter. maddesinde düzenlemiştir. Hükme göre, daha uzun süreli bir cezanın geri kalan bölümü de olsa, üç yılı aşmayan hapis veya hafif hapis cezasını, belirli özellikleri taşıyan hükümlüler kendi konutlarında, konut niteliği taşıyan ikamete uygun özel bir yerde veya tedavi ya da yardım için oluşturulmuş kamusal bir yerde çektirilebilirler. Bu tür infazdan yararlanabilecek hükümlüler şunlardır;¹²⁶

- a. Hamile veya kendi çocuğunu emziren veya kendisi ile yaşayan beş yaşından küçük çocuğu olan anne,
- b. Sağlığı özellikle ağır bir şekilde bozuk olup, ülkedeki bir sağlık kuruluşu ile sürekli temas halinde bulunan kişi,
- c. Altmış yaşın üstünde olup, kısmi de olsa, bedensel bakımdan özürlü olanlar,

¹²⁴ Sokullu/ Akıncı, s. 680-681.

¹²⁵ Sokullu/ Akıncı, s. 681.

¹²⁶ Sokullu/ Akıncı, s. 682.

d. Yirmi bir yaşından küçük olup da sağlık, okul, iş ve aile gereksinimlerinin bulunduğunu kanıtlamış kişiler.

İtalya da, gözetim mahkemesi konutta infazın koşullarını belirler. Ayrıca, sosyal hizmet faaliyetine katılmaya ilişkin hüküm de verilir. Bu hüküm ve emirler, infazın gerçekleştirildiği yerdeki yetkili gözetim yargıcı tarafından değiştirilebilir.

Cezası konutta infaz edilen hükümlü, hapis cezasına ilişkin infaz rejimine tabi değildir ve kendisinin bakımı, tedavisi ve sağlık yardımı konusunda cezaevi idaresinin hiçbir yükümlülüğü yoktur. Cezanın konutta infaz koşulları ortadan kalktığına ya da hükümlünün davranışı yasaya veya belirtilen emirlere aykırı ve tedbirin devamı ile bağdaşmaz bir nitelik gösteriyorsa konutta infaz uygulamasına son verilir. Ayrıca, hükümlünün cezasının infaz edildiği konuttan ayrılması halinde firar suçu işlenmiş olur.¹²⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nde cezanın konutta infazı ve hükümlünün elektronik yöntemlerle izlenmesi 1980'li yıllardan beri uygulanmakta olup, hükümlünün işe gitme dışında evinden çıkmaması şeklinde tanımlanabilir. Bu ülkede pek çok eyalet çıkardıkları yasalarla, elektronik izleme yöntemleriyle evde infazı; denetimli serbestliğin koşulu olarak veya alternatif bir ceza olarak uygulamaktadır. Burada genellikle hedef kitle, normalde cezaları cezaevinde çektirilmesi gereken hükümlülerdir. Bu anlamda, hapis cezasına gerçek anlamda bir seçenek olmaktadır. Amerika'da konutta infazın uygulanması farklı şekillerde görülse de, bu tür programların hemen hepsinde ortak olan nokta, elektronik izleme yöntemlerinin kullanılmasıdır.

En çok uygulanan yöntemler; “*telefon robotu*”, “*kilitli bilezik*” ve “*telefon gerektirmeyen verici cihazların*” kullanıldığı yöntemlerdir. Bunun dışında, konutta infazın uygun olmadığı durumlarda, “*kamuya ait bir yerde zorunlu kalma*” şeklinde bir özel infaz usulü de uygulanmaktadır. Daha çok Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen bu yöntemde, “*yarı yol evlerinde infaz*” veya “*bir tedavi merkezinde kalmak*” şeklinde uygulamalar bulunmakta ve hükümlü elektronik izlemeye tabi tutulmaktadır. İnfazın koşullarına riayet edilmemesi durumunda hükümlünün cezaevine gitmesi söz konusudur.¹²⁸

¹²⁷ Sokullu/ Akıncı, s. 682.

¹²⁸ Sokullu/ Akıncı, s. 682-683.

Ülkemizde, cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararı, infaza başlanmadan önce verilebileceği gibi, infaza başlandıktan sonra da verilebilir (CGTİHK m. 110/3).

Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine karar verilenler, koşullu salıverilme hükümlerinden faydalanamazlar. Bu infaz usulünün gereklerine geçerli bir mazeret olmaksızın uyulmaması halinde, cezanın baştan itibaren infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir. Ayrıca, verilen kararlara karşı itiraz yolu açıktır (CGTİHK m. 110/4,5,6).

Özel infaz usulüne, hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkeme tarafından karar verilebilir.

06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza İnfaz Kurumları’nın Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirleri’nin İnfazı Hakkında Tüzük”ün “Özel infaz usulleri” kenar başlıklı 52. maddesinin birinci fıkrasında, *hafta sonu veya geceleri infaza ilişkin* aşağıdaki hükümlere yer verilmiştir.

a. 5275 sayılı kanunun 110. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre altı ay veya daha az süreli hapis cezasının infazı aşağıdaki şekilde yapılır;

1. Hükümlü, her hafta cuma günleri saat 19.00’da kuruma girmek ve pazar günleri de aynı saatte kurumdan çıkmak suretiyle cezası hafta sonları infaz edilir.

2. Hükümlü her gün saat 19.00’da kuruma girmek ve ertesi gün de saat 07.00’de kurumdan çıkmak suretiyle cezası geceleri infaz edilir.

3. Bu hükümlüler, kurumlarda diğerlerinden ayrı yerlerde barındırılır.

4. Cezanın bu şekilde çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

b. Hükümlü, bu fıkra da belirtilen yükümlülüklere uymaması halinde, durum, kurum tarafından Cumhuriyet Başsavcılığı’na bildirilir.

Aynı Tüzüğün 52. maddesinin ikinci fıkrasında ise, *cezanın konutta infazına ilişkin* aşağıdaki hükümler yer almıştır:

a. 5275 sayılı kanunun 110. maddesinin ikinci fıkrasına göre altı ay ve daha az süreli hapis cezalarının konutta infazı aşağıdaki şekilde yapılır,¹²⁹

1. Bu cezalara ilişkin ilamlar, Cumhuriyet Başsavcılıkları'nca infazı amacıyla denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna gönderilir ve cezalar bu birimler tarafından infaz edilir.

2. Konutta infaz hükümlünün mahkemeye beyan etmiş olduğu yerleşim yerinde yapılır.

3. Cezanın bu şekilde çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

b. 5275 sayılı kanunun 110. maddesinin üçüncü fıkrasına göre üç yıl ve daha az süreli hapis cezalarının konutta infazı aşağıdaki şekilde yapılır,¹³⁰

1. Bu cezalara ilişkin ilamlar, Cumhuriyet Başsavcılıkları'nca infazı amacıyla denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna gönderilir ve cezalar bu birimler tarafından infaz edilir.

2. Konutta infaz hükümlünün mahkemeye beyan etmiş olduğu yerleşim yerinde yapılır.

3. Cezanın bu şekilde çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümleri uygulanır.

c. Cezaları konutta infaz edilen hükümlülerin meşru ve kabul edi-

¹²⁹ 22.04.2006 tarihli ve 26147 sayılı *Resmî Gazete'de* yayımlanarak yürürlüğe giren 6.4.2006 tarihli ve 5485 sayılı "Ceza ve Güvenlik Tedbirleri'nin İnfazı Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"la, 5275 sayılı CGTİHK'in 110. maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapılmış, üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve diğer fıkra numaraları da buna göre teselsül ettirilmiş olduğundan, tüzüğün 52. maddesi ile 5275 sayılı kanunun 110. maddesinin ikinci fıkrasına yapılan bu atfın uygulama olanağı kalmamışsa da, cezanın infazına ilişkin hükümler varlığını sürdürmektedir. Ancak, metinler arasında paralellik sağlamak bakımından tüzükte de gerekli değişiklik yapılması gerekir.

¹³⁰ 5485 sayılı kanunla, 5275 sayılı CGTİHK'in 110. maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapılmış, üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve diğer fıkra numaraları da buna göre teselsül ettirilmiş olduğundan, tüzüğün 52. maddesi ile 5275 sayılı kanunun 110. maddesinin üçüncü fıkrasına yapılan bu atfın uygulama olanağı kalmamışsa da, cezanın infazına ilişkin hükümler varlığını sürdürmektedir. Ancak, bir üst atıfta da açıklandığı üzere, metinler arasında paralellik sağlamak bakımından tüzükte de gerekli değişiklik yapılmasında fayda bulunmaktadır.

lebilir mazeretine binaen konuttan geçici süreli ayrılmayı gerektiren sebeplerin ortaya çıkması halinde, bu durum denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosuna hükümlü tarafından yazılı olarak bildirilir. Talep, Cumhuriyet Savcısı tarafından değerlendirilir,

d. Cezaları konutta infaz edilen hükümlülerin talepleri halinde konutlarının değiştirilmesine, Cumhuriyet Savcısı'nın talebi ile mahkeme tarafından karar verilebilir,

e. Hükümlünün konutta infazın gereklerine uyup uymadığı denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosu tarafından değerlendirilir. Hükümlünün yükümlülüklerle aykırı hareket etmesi halinde durum, Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilir. (3) Bu infaz usulünün gereklerine geçerli bir mazeret olmaksızın uyulmaması halinde, cezanın baştan itibaren kurumda çektirilmesine karar verilir.

4. Bu madde hükümlerine göre “verilen kararlara itiraz yolu açıktır.”

Öte yandan, “cezanın konutta infazı” ile ilgili işlemler konusunda, 20.12.2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”nin 38. maddesinde çeşitli hükümlere yer verilmiştir.

Söz konusu hüküm gereğince 5275 sayılı kanunun 110. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında düzenlenen hapis cezasının konutta infaz edilmesi şeklindeki özel infaz usullerine ilişkin ilam, mahkemece Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı'nca ilam denetimli serbestlik genel defterine kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya gönderilir. Şube müdürlüğü veya büro ilamı denetimli serbestlik defterine kaydettikten sonra hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurması hususunda bildirim yapar. Hükümlünün, haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın; on gün içinde gelmemesi halinde, şube müdürlüğü veya büro ilgili defterdeki kaydı kapatarak durumu Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile mahkemeye bildirir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 38/1-3).

Hükümlünün bu süre içinde başvurması halinde ise şube müdürlüğü veya büro kararın yerine getirilmesi için bir denetim planı hazırlar. Bu planda; mahkeme kararında belirtilen konutun adresi, infazın baş-

lama ve bitiş tarihi, denetimli serbestlik görevlilerinin hangi aralıklarla hükümlünün aile ve sosyal çevresi ile görüşeceği ve diğer hususlara dair bilgilerin yer alması gerekir. Şube müdürlüğü veya büroca hazırlanan denetim planı hükümlüye ve kolluğa bildirilir. Hükümlünün denetim planına uyup uymadığı şube müdürlüğü veya büro tarafından her zaman denetlenir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 38/3-6).

Hükümlünün mahkeme kararında belirtilen konutta cezasını çekip çekmediğinin denetimi, öncelikle şube müdürlüğü veya büro tarafından, ulaşım güçlüğü veya güvenlik gibi nedenlerin bulunması halinde ise kolluk tarafından yapılır. Denetim planına uyulmadığının kolluk tarafından bildirilmesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi halinde durum mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilerek kolluktan evrakın iadesi istenir ve kayıt kapatılır (Denetimli Serbestlik Yön. m. 38/7-8).

Hükümlünün haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazeretine dayanarak, konuttan geçici süreli ayrılmaya ilişkin talebi şube müdürlüğü veya büroya yazılı olarak iletilir. Şube müdürlüğü veya büro, talebin haklılığı konusunda bir karar vermek üzere evrakı Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir. Sağlık, yangın, deprem gibi konutu terk etmenin zorunlu olduğu durumlarda, şube müdürlüğü veya büroya bilgi verilir ve durum tutanakla tespit edilerek zorunlu halin takibi ve hükmün infazının devam edilmesi sağlanır. Hükümlünün konutunu değiştirme yönündeki talebi, şube müdürlüğü veya büroya yazılı olarak iletilir. Talep şube müdürlüğü veya büro tarafından Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilerek mahkemesinden bu konuda bir karar istenir (Denetimli Serbestlik Yön. m. 38/9-11).

Cezanın konutta infazı tamamlandıktan sonra, kolluktan evrakın iadesi istenir, kayıt kapatılır ve evrak mahkemeye iletmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir.

KAYNAKÇA

- Çınar, Ali Rıza, *Türk Ceza Hukuku'nda Cezalar*, Ankara 2005.
- Çolak, Haluk, *Güncel Ceza Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu*, Ankara 2005.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ceza)*, Ankara 2002.
- Demirbaş, Timur, *İnfaz Hukuku, Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumları'nın İdaresi (İnfaz)*, Ankara 2003.
- Erdem, Mustafa Ruhan, *Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler, İnfaz Hukuku'nun Sorunları Sempozyumu, 24-25.11.2000, Başkent Üniversitesi Yayını*, Ankara 2001, s. 192-213.
- Dönmezer, Sulhi, *Genel Ceza Hukuku Dersleri, Bahçeşehir Üniversitesi Yayını*, İstanbul 2004.
- Dönmezer, Sulhi/Erman Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, Cilt II*, İstanbul 1997.
- Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II-III, 2. Baskı*, İstanbul 1992.
- Özbek, Veli Özer, *Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, İzmir Şerhi, Genel Hükümler, C. 1, 2. Baskı*, Ankara 2005.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Genel Hükümler, 3. Bası*, Ankara 2006.
- Öztürk, Bahri/Erdem Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, 8. Baskı*, Ankara 2005, s. 261.
- Pradel, Jean, *Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, İSİSC Kolokyumlarının Sentez Raporu, Çeviren; Sulhi Dönmezer, 1. Baskı*, İstanbul 2000.
- Sokullu/ Akıncı Füsun, *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Alternatif Ceza Yaptırımları, Yeni Türkiye, Yargı Reformu Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1996, Yıl. 2, S. 10, s. 679-689*.
- Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı*, Ankara, 2005.